

Kaisa Kotimäki

UUDISTUVA ISYYSLAKI

Muutokset ja lapsen edun toteutuminen

UUDISTUVA ISYYSLAKI

Muutokset ja lapsen edun toteutuminen

Kaisa Kotimäki
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Liiketalouden yksikkö
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Kaisa Kotimäki

Opinnäytetyön nimi: Uudistuva isyyslaki. Muutokset ja lapsen edun toteutuminen.

Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistumislukukausi ja – vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 64

Uusi isyyslaki hyväksyttiin 13.1.2015 ja se tulee voimaan 1.1.2016. Alkuperäinen isyyslaki säädettiin vuonna 1976, jonka jälkeen yhteiskuntamme moraalikäsitykset ja perherakenteet ovat muuttaneet oleellisesti. Avioliittojen määrä on kasvanut voimakkaasti, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä on noussut ja isyystutkimusmenetelmät ovat kehittyneet. Lisäksi Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeuksia koskeviin sopimuksiin, jotka ovat aiheuttaneet muutostarpeita kansalliseen lainsäädäntöömme.

Opinnäytetyön tärkeimpänä tavoitteena on selvittää mitkä ovat uuden isyyslain merkittävimmät muutokset ja miten lapsen etu toteutuu uudessa isyyslaissa. Tutkimusmenetelmänä on lainoppi ja tutkimus on kvalitatiivinen. Opinnäytetyö toteutetaan tutkimalla oikeusnormeja ja niiden ajatussältöjä, sekä vertailemalla uutta ja aikaisempaa isyyslakia toisiinsa. Keskeisimmät lähteet ovat voimassa oleva isyyslaki (700/1975), uusi isyyslaki (11/2015) ja hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp). Teorialähteinä käytetään myös muita lain esitöitä, oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta. Työn kannalta tärkeimpänä oikeuskirjallisuuden lähteenä voidaan pitää Eva Gottbergin Perhesuhteet ja lainsäädäntö -teosta (2013).

Isyyslakiuudistuksen yleinen ja ensisijainen tavoite on edistää lapsen edun toteutumista isyysasioissa ja parantaa lapsen oikeutta saada tuntee biologiset vanhempansa. Näitä tavoitteita edistetään esimerkiksi luopumalla äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä ja isyyden vahvistuskanteen nostamista. Isänä itseään pitävän miehen mahdollisuuksia nostaa kanne isyysasiassa vahvistetaan nykyhetkeen verrattuna. Miehen on mahdollista tietyissä rajatuissa tilanteissa vaatia myös aviomiehen isyyden kumoamista. Uudistukset parantavat myös naisen ja miehen välistä tasa-arvoa. Lastenvalvojan selvittämisvelvollisuutta isyysasioissa laajennetaan uuden lain myötä koskemaan alle 15-vuotiaiden sijaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Lastenvalvoja avustaa uuden isyyslain velvoittamana myös aviopuolisoita, jotka haluavat selvittää lapsen isyyden kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Uusi isyyslaki mahdollistaa isyyden tunnustamisen ennen lapsen syntymää ja myös lapsen kuoleman jälkeen, mikäli lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, ettei lapsen isyyttä ehditty tunnustaa lapsen eläessä. Uudistus helpottaa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten isyyden vahvistamista parantaen eri perhemuotojen välistä tasa-arvoa. Kanneoikeutta laajennetaan koskemaan ennen isyyslain voimaantuloa syntyneitä lapsia, joiden kanneoikeus isyyden vahvistamiseksi oli aikaisemman lain voimaantulosäännösten puitteissa päätynyt. Tehdyt uudistukset edistävät lapsen edun parempaa toteutumista ja lapsen mahdollisuuksia saada tietää oma biologinen alkuperänsä. Isyyden vahvistamisesta seuraa lapselle usein sekä sosiaalista että taloudellista etua, joten sitä voidaan pitää lähes aina lapsen edun mukaisena.

Avainsanat: isyys, isyyslaki, lapsen etu, perheoikeus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Business and Information Management, Option of Law and Administration

Author: Kaisa Kotimäki

Title of thesis: The Reformed Paternity Act.

The Changes and the Fulfillment to the Best Interest of the Child.

Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015 Number of pages: 64

The reformed Paternity Act was approved on 13 January 2015, and it will come into force on 1 January 2016. The original Paternity Act was enacted in 1976, after which the moral standards of our society as well as the family structures have changed essentially. The number of unmarried couples and children born out of wedlock has increased. Furthermore, the paternity research methods have significantly developed. In addition, Finland has committed itself to the international agreements related to human rights which have created a need to amend our national legislation.

The main purpose of this thesis is to find out what kind of changes there will be in the reformed Paternity Act and how the reformed act takes the best interest of the child into account. The research is qualitative and the method of the research is jurisprudence. The research is conducted by comparing Paternity Act (700/1975) and reformed Paternity Act (11/2015). In addition to two acts also Government Bill to the Parliament on Paternity Act and Certain Related Acts (HE 91/2014 vp) are used as the primary sources. Furthermore, documents dealing with the legislative history of the laws in question, juridical cases, and juridical literature are also used as other relevant resources.

The primary objectives of reforming the Paternity Act are to promote the best interest of the child in paternity matters and to improve the child's right to know their genetic parents. These objectives are promoted by, for example, abolishing the mother's right to object to the determination of paternity. Due to the reformed Paternity Act, there will be strengthened possibilities for a father candidate to bring paternity proceedings in a court of law. A man will have a possibility to request the annulment of the husband's paternity in certain limited circumstances. The reforms will also improve the equality of men and women. The new Paternity Act increases the scope of social workers' obligations. Assistance will be provided for all children under the age of 18 and married couples wishing to determine the paternity within six months of the child's birth. The reformed Paternity Act allows to acknowledge paternity before the child's birth. It will also be allowed after the death of the child in case the child died immediately after birth and there was not enough time to acknowledge the child while still alive. The reform will facilitate the confirmation of paternity of children born out of wedlock, improving equality of different family structures. Children born before the original Paternity Act came into force used to have five years' time to take the confirmation of the paternity matter to court. In the reformed Act, the time limitation is abolished. The modernization of the Paternity Act promotes the fulfillment of the best interest of the child as well as the child's chances of finding out his or her biological origin. Confirmation of paternity results in often both social and economic benefits for the child, so usually it can be considered to promote the best interest of the child.

Keywords: best interest of the child, family law, paternity, paternity act

LYHENTEET

A	Asetus
HE	Hallituksen esitys
IsL	Isyyslaki 5.9.1975/700 (Kumottu)
KK	Kirjallinen kysymys
KKO	Korkein oikeus
L	Laki
LA	Lakialoite
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
MLL	Mannerheimin lastensuojeluliitto
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
SVT	Suomen virallinen tilasto
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Uusi IsL	Isyyslaki 13.1.2015/15
vp	Valtiopäivät
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

SISÄLLYS

LYHENTEET	5
1 JOHDANTO	7
2 ISYYSLAIN UUDISTUSPROSESSI.....	10
2.1 Isyyslakiuudistuksen taustaa	11
2.2 Lakiuudistuksen eteneminen	14
2.3 Isyyslain uudistustarpeet tulevaisuudessa.....	16
3 ISYYDEN MÄÄRÄYTYMINEN.....	19
3.1 Isyysolettama	19
3.2 Isyyden selvittäminen	21
3.2.1 Äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä.....	23
3.2.2 Isyyden tutkimusmenetelmät.....	24
3.3 Isyyden tunnustaminen ja tunnustamisen voimaansaattaminen.....	26
3.4 Isyyden vahvistaminen kanteella	29
3.5 Isyyden riitauttaminen	33
3.6 Isyyden määrittely lapsen syntyessä hedelmöityshoidolla	35
3.7 Kansainväliset tilanteet.....	38
4 LAPSEN ETU	40
4.1 Lapsen etu lapsioikeudellisen sääntelyn perusarvona.....	41
4.2 Lapsen edun toteutuminen isyyslaissa	42
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
6 POHDINTA	55
LÄHTEET.....	59

1 JOHDANTO

Uusi isyyslaki hyväksyttiin 13.1.2015 ja se tulee voimaan 1.1.2016. Alkuperäinen isyyslaki säädettiin vuonna 1976, jonka jälkeen perherakenteet ovat muuttuneet oleellisesti. Avoliittojen määrä on kasvanut voimakkaasti ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä on noussut. Isyystutkimusmenetelmät ovat kehittyneet, ja myös lainsäädäntöympäristöön sekä oikeudenkäyntiä koskeviin säännöksiin on tullut merkittäviä muutoksia. Isyyslain ajanmukaistamiselle löytyy useita vahvoja perusteita.

Käsitteen 'isyys' merkitys on perherakenteiden monimuotoistumisen ohella laajentunut. Lapsen isänä ei välttämättä enää automaattisesti voida pitää vain biologista isää aikana, jona hedelmöityshoidot ja uusperheet ovat arkipäiväistyneet. Suuri osa uusperheiden lapsista kuuluu ainakin osan alaikäisyytensä ajasta perheeseen, jossa toinen aikuinen ei ole oma biologinen vanhempi. Eduskunnassa valmistellaan parhaillaan tasa-arvoista avioliittolakia, jossa myös samaa sukupuolta olevat henkilöt voisivat solmia keskenään avioliiton. Uudessa isyyslaissa määritellään isyys tilanteissa, joissa lapsi syntyy hedelmöityshoidolla, mutta uusi isyyslaki ei vielä ota kantaa siihen, miten isyys, tai ylipäätään vanhemmuus, tullaan määrittelemään sitten, kun tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan. Aihe on erittäin ajankohtainen. Isyyslain uudistuksen myötä onkin jouduttu päivittämään menneiden aikojen arvomaailmaa nykypäivään. Opinnäytetyön pääluvussa kaksi tarkastellaan niitä yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat myös isyyslain muutostarpeen taustalla.

Isyyslain uudistuksen myötä isyyden tunnustamisprosessia on helpotettu. Uusi isyyslaki parantaa miehen oikeuksia tunnustaa isyytensä ja teettää oikeusgeneettisiä tutkimuksia isyyden selvittämiseksi. Isänä itseään pitävän kanneoikeutta laajennetaan ja uusi laki myös poistaa äidin oikeuden estää isyyden tutkiminen. Tämä parantaa naisen ja miehen välisen tasa-arvon ohella myös lapsen oikeuksien toteutumista, kun lapsella on esimerkiksi entistä suuremmat mahdollisuudet saada tietää biologiset vanhempansa. Haluan opinnäytetyössäni tarkemmin tutkia millaisia muutoksia isyyslakiin tulee uuden lain voimaantulon myötä.

Uudessa isyyslaissa aviomiehen isyysolettama pysyy lähes nykyisellään. Isyysolettama ei kuitenkaan aina ole ollut samanlainen kuin nyt. Aikaisemmin esimerkiksi isyysolettaman piiriin kuuluivat myös puolisoiden avioerojen jälkeen syntyneet lapset. Voimassaolevan ja uuden isyyslain mukai-

sella isyysolettamalla tarkoitetaan sitä, että aviomies on lapsen isä, kun lapsi syntyy avioliiton aikana. Isyysolettama tulee kuitenkin mahdollisesti saamaan sukupuolineutraalin avioliittolain kautta hieman uudenlaisen merkityksen, kun tulevaisuudessa esimerkiksi avioliitossa olevalle naisparille syntyy lapsi. Laajenisiko isyysolettama koskemaan myös naisparia?

Eduskunta päätti uutta isyyslakia käsitellessään jättää äitiyden määritelmät isyyslain ulkopuolelle. Äitiyden määritelmä tulisi kuitenkin ehkä kyseenalaistaa, tai ainakin sitä olisi syytä tarkentaa. Tulevaisuudessa voisi olla aiheellista säätää erillinen äitiyslaki isyyslain rinnalle, sillä näihin uusiin tilanteisiin ei ole vielä olemassa valmista lainsäädäntöä. Kumpi naisavioparista on lapsen äiti, ja mikä on toisen samaa sukupuolta olevan puolison laillinen määritelmä? Ja tärkeimpänä: kuinka lapsen etu tulee parhaiten turvatuksi näissä monimuotoisissa tilanteissa? Tässä opinnäytetyössä ei oteta laajasti kantaa äitiyden käsitteeseen, vaan tarkoituksena on antaa kokonaisvaltainen käsitys nimenomaan isyyden määräytymisestä eri tilanteissa. Jatkotutkimusaiheena voisi kylläkin olla mielenkiintoista tutkia äitiyden sääntelyä.

Lapsen etu on yksi tärkeimmistä perhe- ja lapsioikeutta säätelevistä periaatteista. Isyyslakia ovat ajaneet etenkin isien asemaan parannusta haluavat tahot, mutta lapsen etua ei saisi ohittaa isän tai ylipäätään kummankaan vanhemman oikeudet tai edut. Yksi isyyslakiuudistuksen taustalla olevista tärkeimmistä tavoitteista on nimenomaan lapsen oikeuksien parempi toteutuminen.

Työn tutkimuskysymyksiä ovat:

- 1) Mitkä ovat uuden isyyslain merkittävimmät muutokset?
- 2) Miten lapsen etu toteutuu uudessa isyyslaissa?

Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä on lainoppi, eli oikeusdogmatiikka. Lainopillisen tutkimuksen tärkeänä tehtävänä on selvittää oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen sisältöä ja tulkintatapoja. Työn keskeisenä metodina voidaan pitää sisällönerittelyä eli tekstianalyysiä. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2005, 13, 16.) Opinnäytetyö toteutetaan tutkimalla oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä, sekä vertailemalla uutta ja aikaisempaa isyyslakia toisiinsa. Vertailussa hyödynnetään myös tuomioistuinratkaisuja, jotta teoriapohjan tueksi saadaan myös käytännön esimerkkejä. Keskeisimmät lähteet ovat voimassa oleva isyyslaki (5.9.1975/700), uusi isyyslaki (13.1.2015/11) ja hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp). Teorialähteinä käytetään myös muita lain esitöitä ja oikeuskirjallisuutta. Työn kannalta

tärkeimpänä oikeuskirjallisuuden lähteenä voidaan pitää Eva Gottbergin Perhesuhteet ja lainsäädäntö -teosta (2013).

Melkein heti opinnäytetyötä aloittaessani törmäsin ongelmaan, johon en löytänyt etsinnöistä huolimatta suoraa vastausta, eli kuinka erottelen voimassaolevan ja uuden isyyslain toisistaan, jottei lukijalla menisi sekaisin, kumpi laki on kyseessä? Molemmat lait ovat nimeltään ”isyyslaki”, vaikka lain järjestysnumero muuttuu uuden lain voimaan tullessa ja vanhan, vielä voimassa olevan isyyslain kumoutuessa. Usein lain nimi muuttuu, jos siihen tulee muutoksia, tai vaihtoehtoisesti laista muutetaan vain jotakin tiettyä kohtaa, jolloin koko lakia ei tarvitse kumota. Tässä tapauksessa vanha isyyslaki kuitenkin kumoutuu, ja uusi laki tulee voimaan samannimisenä. Isyyslaista käytetään yleisesti lyhennettä ’IsL’ tai ’IsyysL’, joten mietin aluksi, että käyttäisin uudesta laista toista lyhennettä, ja vanhasta toista. Tämä olisi kuitenkin helposti aiheuttanut sekaannusta, joten luontevaksi ratkaisuksi päätyi käyttää vanhasta isyyslaista lyhennettä ’IsL’ ja uudesta isyyslaista lyhennettä ’Uusi IsL’. Molemmat ovat lyhenteinä helpokäyttöisiä, ja lakien sekoittuminen näitä lyhenteitä käyttäen olisi epätodennäköistä, sillä lyhenteistä välittyy yksiselitteisesti, kummasta laista on kyse. Uuden lain voimaantultua tätä viittausongelmaa tuskin enää on, sillä uuteen isyyslakin viitattaessa varmaan käytettäneen vain vakiintuneita lyhenteitä.

Opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa, mutta se toimii hyvin ajankohtaisena oppaana isyyden sääntelystä kiinnostuneille. Opinnäytetyötä voisi hyödyntää juridiikan opiskelija, sosiaali- ja terveysalalla työskentelevä henkilö tai kyseisen alan opiskelija. Isyyttä koskevat asiat koskevat meitä jokaista tavalla tai toisella, joten periaatteessa työn sisällön olisi hyvä kuulua jokaisen suomalaisten yleissivistykseen. Opinnäytetyössä on pyritty avaamaan keskeisiä säädöksiä käytännön esimerkkien avulla hyödyntäen jo olemassa olevaa oikeuskäytäntöä. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös antaa uusia näkökulmia isyyteen ja toivottavasti herättää myös keskustelua.

Työn ulkopuolelle on rajattu adoptiota koskeva sääntely ja isyyden vahvistamisen oikeusvaikutukset, joita ovat esimerkiksi lapsen huoltoon, tapaamiseen ja elatukseen liittyvät asiat. Pääpaino opinnäytetyössä on täten voimassaolevassa ja uudessa isyyslaissa. Tarkastelun kohteena on lapsen edun toteutuminen ja isyyden määräytyminen erilaisissa tilanteissa. Tulevaisuudessa isyyslailla voi edelleen aiheutua muutostarpeita isyyslakiin liittyvän muun uuden lainsäädännön kehittyessä ja yleisen asenneilmapiirin muokkautuessa mahdollisesti liberaalimpaan ja sallivampaan suuntaan.

2 ISYYSLAIN UUDISTUSPROSESSI

Isyyslaki (700/1975) tuli voimaan 1.10.1976. Isyyslain säätämisen jälkeen yhteiskunnassa ja lain-säädäntöympäristössä on tapahtunut monia muutoksia, jotka vaikuttavat lain soveltamiseen. Isyyslain uudistamistarvetta puoltavat avoliittojen yleistyminen ja avioliiton ulkopuolisen syntyvyyden lisääntyminen, isyystutkimusmenetelmien kehittyminen ja muutokset oikeudenkäyntiä koskevissa säännöksissä. Suomi on myös sitoutunut alkuperäisen isyyslain säätämisen jälkeen Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SopS 19/1990) ja lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 60/1991), jotka ovat olleet merkittäviä lainsäädäntöympäristön muutoksia. (HE 91/2014 vp, 4.)

Lakialoite isyyslain muuttamisesta (LA 51/2009 vp) annettiin eduskunnalle vuonna 2009. Siinä ehdotettiin isyyslain 22 ja 34 §:n muuttamista. Muutoksella turvattaisiin biologisen isän oikeus tunnustaa isyytensä tapauksessa, jossa lapsen äiti on naimisissa omalla tahollaan ja vastustaa aviomiehensä kanssa isyyden selvittämistä. Lakialoitteessa ehdotettiin myös avioliittoon perustuvan isyysolettaman nykyaikaistamista siten, että kanteen tosiasiallisen biologisen isän isyyden vahvistamiseksi voisi nostaa äidin, aviomiehen ja lapsen lisäksi kunnallinen lastenvalvoja. Tällä hetkellä voimassa olevan lain mukaan lapsi voi nostaa kanteen 15 vuotta täytettyään, mutta käytännössä oikeus on näennäinen, sillä yleensä yhteyttä biologiseen isään ei tosiasiaassa pääse muodostumaan. Lakimuutos on lakialoitteen mukaan tarpeellinen, koska se parantaisi lapsen etua.

Lakialoitteessa ehdotetuilla isyyslain muutoksilla parannettaisiin miehen ja naisen välistä tasa-arvoa. Voimassa olevan lain mukaan nainen, joka tulee raskaaksi tahollaan avioliitossa olevasta miehestä, on oikeutettu vaatimaan oikeusgeneettistä tutkimusta isyyden selvittämiseksi. Miehen, joka saattaa avioliittonsa ulkopuolella naisen raskaaksi, perhe-elämää ei ole siis erikseen suojattu, vaan avioliiton ulkopuolisen henkilön on mahdollista puuttua siihen. Mikäli nainen on avioliitossa tahollaan, ja naisen avioliiton ulkopuolinen mies vaatii saada tunnustaa avioliitossa syntyneen lapsen isyyden, voi lapsen äiti ja hänen aviomiehensä vastustaa isyyden tunnustamista (IsL 16a §). Nyky-laki asettaa näin ihmiset eriarvoiseen asemaan sukupuolesta riippuen. (LA 51/2009 vp.)

Lakialoitteen alullepanija kansanedustaja Kari Uotila tiivistää lakialoitteen taustoja: ”Suomessa on valitettavan paljon isiä, jotka ovat itse valinneet olla tapaamatta lapsiaan. Ikävä kyllä vastuulliseen vanhemmuuteen ei voida lailla pakottaa. Lainsäädännöllä ei kuitenkaan tule estää niiden isien van-

hemmuutta, jotka haluavat kantaa vastuunsa ja olla mukana lapsensa elämässä” (Uotila 2009, viitattu 3.5.2015). Lakialoite sai lähetekeskustelussa kannatusta, mutta se ei lopulta mennyt sellaiseen läpi lakivaliokunnassa, joten asian käsittely raukesi. Isyyslakiuudistus otettiin kuitenkin suhteellisen pian uudelleen valmisteltavaksi. Oikeusministeriö julkaisi kesällä 2011 isyyslain uudistamistarpeita koskevan arviomuistion (Helin – arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista 37/2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmaan (2011, 24) sisällytettiin maininta isyyslain uudistamisesta.

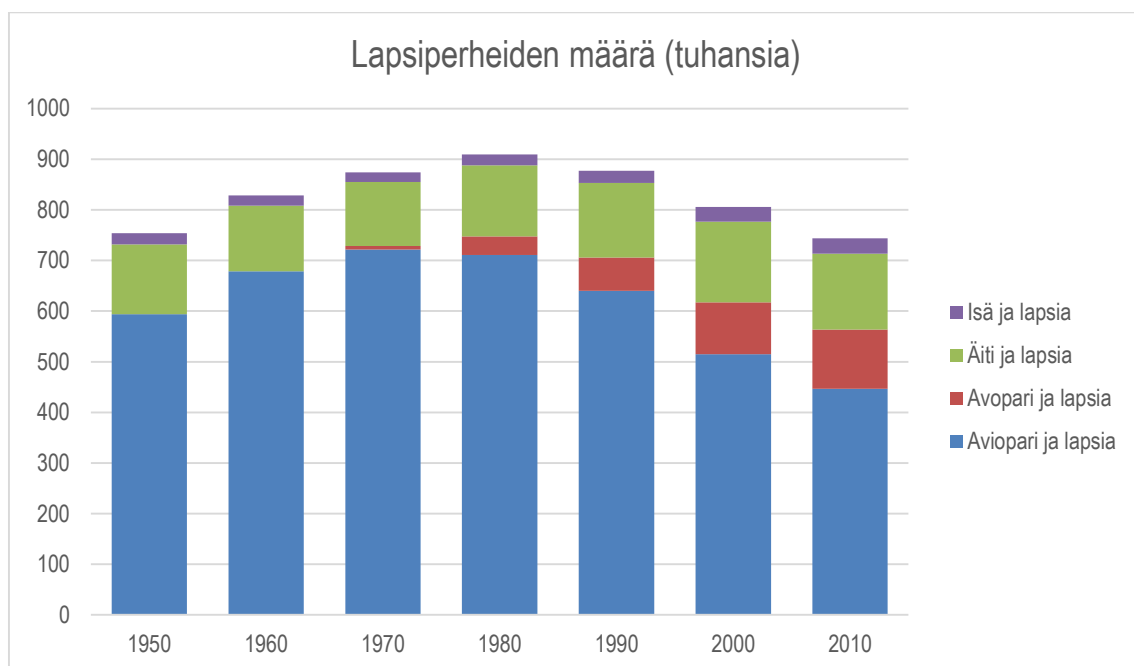
2.1 Isyyslakiuudistuksen taustaa

Viime vuosikymmeninä perhemallit ovat muuttuneet Suomessa. Perheitä perustavat pariskunnat eivät enää solmi avioliittoja siinä määrin kuin aikaisemmin. Vielä 1970-luvulla viimeistään raskauden alkaminen merkitsi tavallisesti avioitumispäätöstä. Noihin aikoihin avioliiton ulkopuolisia suhteita ei hyväksytty, ja tämä moraalikäsitys heijastui tuolloiseen lainsäädäntöön. Kirkko korosti yksivaiheisuutta ja avioliiton ainutkertaisuutta, ja avioliiton ulkopuolista syntyvyyttä pidettiin sekä moraalisenä että sosiaalis-taloudellisenä ongelmana. Moraalikäsitykset ovat kuitenkin muuttuneet ajan kuluessa. Esimerkkinä voisi mainita vuonna 1922 säädetyn lain avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista (173/1922), jonka tarkoituksena oli löytää lapselle elättäjä. Myöhemmin tämä laki kumottiin isyyslailla, jossa tarkoituksena ei enää ollut löytää lapselle pelkkää elättäjää, vaan isä myös sosiaalisessa ja perintöoikeudellisessa mielessä. (Gottberg 1995, 25–26, 42–43; Gottberg 2013, 1; Nieminen 2013, 25.)

Ennen isyyslain voimaantuloa, eli vuoteen 1976 asti, Suomessa oli erikseen sekä laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista että aviollisesta syntyperästä annettu laki (409/1957). Statusero avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten välillä oli merkittävä, ja erityisesti kokonaan isättömän, aviottoman lapsen asema oli heikko. Mikäli lapsen isyys oli tunnustettu, nautti lapsi hiegan parempia oikeuksia, mutta nekään eivät vastanneet oikeuksia, joita avioliittoon syntyneillä lapsilla oli. Isyyslailla ja lapsen elatuksesta annetulla lailla (704/1975) mahdollistettiin lapsen syntyperään sitomaton tasa-arvo vuonna 1976. Tuona vuonna asetettiin myös elatusvelvollisuus miehelle, joka oli maannut äidin lapsen siirtämisaikaan ja oli näin voinut saattaa naisen raskaaksi. Tämä elatusvelvollisuus oli heikompi kuin aviolapsen, eikä sen toteutuminen kuitenkaan merkinnyt suku-

laisuussuhdetta miehen ja lapsen välille. Myöhemmin lainuudistus mahdollisti epämääräisestä maakaamisnäytöstä ja siihen perustuvasta elatusvelvollisuudesta siirtymisen juridisesti täysarvoiseen isyyteen. (Gottberg 2013, 140, 146; Nieminen 2013, 25.)

Alla oleva pylväsdiagrammi kuvaa lapsiperheiden määrän kehitystä perhetyypeittäin vuodesta 1950 vuoteen 2010. Isyyslain säätämishetkellä, vuonna 1975, lähes 90 % lapsista syntyi vanhempien ollessa avioliitossa. 1980-luvulla jo enenevä määrä pareja jäi avioliittoon raskauden alkamisen ja lapsen syntymisen jälkeenkin. Avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista noin 76 prosenttia syntyy nykyisin avioliitossa olevien vanhempien perheeseen, kun puolestaan 1970-luvulla avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi syntyi tyypillisesti perheeseen, jossa lapsen äiti oli yksinhuoltaja. (HE 91/2014 vp, 4; SVT 2010, viitattu 10.5.2015.)

KUVIO 1. Lapsiperheiden määrä perhetyypeittäin 1950–2010 (SVT 2010, viitattu 10.5.2015).

Kuten yllä olevasta kuviosta 1 nähdään, avioliitossa olevien vanhempien ja lasten muodostamien perheiden määrä on 1970-luvulta lähtien ollut laskussa. Yhä enenevä osa lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, mutta avioliitto on kuitenkin edelleen yleisin perhemuoto. Avoparin ja lasten muodostamien perheiden määrä on 20 vuoden aikana kaksinkertaistunut Suomessa, eli on hyvin vahvasti

nähtävissä, että avoliitto on perhemuotona kasvattanut jatkuvasti suosiotaan. Isän ja lapsen muodostamia perheitä on kautta aikojen ollut hyvin vähän muihin perhetyyppeihin verrattuna. Rekisteröidyn parin muodostamat lapsiperheet ovat olleet tilastoissa vuodesta 2002 alkaen, sillä vasta kyseisenä vuonna Suomessa astui voimaan laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001), eli ennen vuotta 2002 parisuhteen rekisteröiminen ei Suomessa ollut edes mahdollista. Yllä olevasta kuviosta tämä perhetyyppi on jätetty pois kyseisten lapsiperheiden määrän ollessa muihin perhetyyppihin suhteutettuna niin pieni. Rekisteröityjen parien muodostamien lapsiperheiden määrä on kuitenkin tasaisesti noussut, vuonna 2002 niitä oli 32 kappaletta, kun vuonna 2014 lukumäärä oli noussut jo 524 lapsiperheeseen (SVT 2014b, viitattu 29.5.2015).

Avoliitot olivat ilmiönä vielä aivan alkuvaiheessaan isyys- ja elatuslainsäädännön tullessa voimaan vuonna 1976. Vuonna 1975 avioliiton ulkopuolinen syntyvyys ylitti ensimmäistä kertaa 10 prosentin rajan Suomessa. Isyyslain voimaantulon myötä avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi sai täydet suku- ja perintöoikeudet isäänsä ja isänpuoleisiin sukulaisiinsa nähden. Uudet huolto- ja elatussäännökset mahdollistivat lapsen tapaamista ja huoltoa koskevien asioiden järjestämisen perhestatuksesta riippumatta, ja lapsen oikeudet saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan turvattiin. Lapsen asemaan liittyneiden juridisten tekijöiden vaikutus perhemallin valintaan väheni merkittävästi. (Gottberg 1995, 43; Gottberg 2013, 1, 3, 141–142; HE 91/2014 vp, 12.)

Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuus kaikista syntyneistä on sittemmin jatkuvasti kasvanut. 2000-luvulle tultaessa syntyvyysluvut osoittavat selkeästi sen, että perheen perustaminen ja avioliiton solmiminen koetaan lisääntymisiässä olevissa väestöryhmissä usein toisistaan täysin erillisiksi asioiksi. Avoliittojen voimakkaan yleistymisen myötä avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi syntyy useimmiten perheeseen, jossa äidin kumppani on lapsen biologinen isä, joka on halukas tunnustamaan isyytensä. Voimassaolevan isyyslain säätämishetkellä tilanne oli erilainen; avioliiton ulkopuolella lapsen saaneet naiset olivat usein niin kutsuttuja yksinäisiä äitejä, eikä mies ollut aina halukas selvittämään isyyttään. (Gottberg 1995, 43; Gottberg 2013, 1, 3, 141–142; HE 91/2014 vp, 12.)

Seuraavassa taulukossa kuvataan lapsiperheitä perhetyypeittäin vuonna 2014. Taulukosta saakin nykyaikaa kuvaavan tiedon suomalaisten suosimista perhetyypeistä. Lapsiperheiksi on tässä tapauksessa laskettu vain ne perheet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

TAULUKKO 1. Lapsiperheet perhetyypeittäin alle 18-vuotiaiden lasten määrään suhteutettuna 31.12.2014 (SVT 2014b, viitattu 29.5.2015)

Perhetyyppi	Alle 18-vuotiaita lapsia	%
Avioparit	343 428	59,88
Avoparit	110 069	19,19
Äiti ja lapsia	103 115	17,98
Isä ja lapsia	16 430	2,86
Rekisteröidyt parisuhteet	524	0,09
Yhteensä	573 566	100,00

Kuten yllä olevasta taulukosta voidaan nähdä, vuonna 2014 lapsiperheistä noin 60 prosenttia oli avioliittoperheitä. Hieman yli 19 prosenttia lapsiperheistä oli avoparin muodostamia perheitä, ja loput rekisteröidyn parin, äidin ja lapsen, tai isän ja lapsen muodostamia perheitä. Noin yhdeksän alle 18-vuotiaasta lasta 10 000 lasta kohden eli rekisteröidyn parin muodostamassa perheessä. (SVT 2014b, viitattu 29.5.2015.)

Lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin miesten ja naisten avioliittojen yleistyminen ei ole aiheuttanut erityisiä ongelmia, sillä voimassa olevassa lapsioikeudessa on tietoisesti haluttu irrottaa lapsen asema hänen syntyperästään ja vanhempien välisestä suhteesta. Isyyslain voimaantulon myötä avioliiton ulkopuolella ja avioliiton aikana syntyneiden lasten tasa-arvoiset oikeudet edistivät säätyajattelun poistumista (Gottberg 1995, 209). Vuonna 1984 voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) poisti keskeisimmän ei-taloudellisen eron avio- ja avioliiton väliltä, kun katsottiin, ettei vanhempien liiton muodolla enää ollut merkitystä lapsen huollollisen aseman kannalta. Lapsen oikeus huoltoon ja elatukseen ratkeaa nykyisin isyyden vahvistamisen jälkeen riippumatta siitä, ovatko vanhemmat avioliitossa vai eivät. (Gottberg 2013, 2.)

2.2 Lakiuudistuksen eteneminen

Lausuntokierros isyyslain uudistamistarpeita koskevasta arviomuistiosta (OMSO 37/2011) järjestettiin syksyllä 2011. Oikeusministeriö asetti työryhmän lakiuudistuksen jatkovalmistelua varten huhtikuussa 2012 ja seurantaryhmän toukokuussa 2012. Työryhmän ja seurantaryhmän toimikausi päättyi syyskuussa 2013, ja marraskuussa 2013 isyyslain uudistustyöryhmä antoi mietintönsä (OM

Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013) uutta isyyslakia koskien. Laajan lausuntokierroksen jälkeen viimeisteltiin hallituksen esitys isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, joka luovutettiin eduskunnalle kesäkuussa 2014 (HE 91/2014 vp). (Eduskunnan kirjasto 2015, viitattu 7.4.2015; Oikeusministeriö 2015, viitattu 7.4.2015.)

Isyyslain uudistamisen tarpeellisuus on ollut viime vuosien aikana esillä eduskunnassa kirjallisten kysymysten ja kansanedustajien lakialoitteiden muodossa. Vuonna 2012 annetuissa kirjallisissa kysymyksissä ja lakialoitteissa on muun muassa ehdotettu voimassaolevan isyyslain 7 § 2 momentin kumoamista, mikä palauttaisi avioliiton ulkopuolella ennen vuotta 1976 syntyneiden lasten kanneoikeuden isyysasioissa. Lisäksi on kyseenalaistettu äidin oikeutta vastustaa isyyden selvittämistä, sekä kysytty, kuinka isyyden tunnustamisprosessia voitaisiin tehostaa ja helpottaa. (KK 193/2012 vp; KK 355/2012 vp; KK 362/2012 vp; LA 39/2012 vp; Eduskunnan kirjasto 2015, viitattu 7.4.2015.)

Hallituksen esitys (91/2014 vp) eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2014, minkä jälkeen eduskunta määräsi perustuslakivaliokunnan työstämään esityksen pohjalta lausuntoa, jossa otettaisiin kantaa siihen, ovatko ehdotuksessa esitetyt seikat sopusoinnussa Suomen perustuslain (731/1999) ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Vuoden 2014 marraskuussa perustuslakivaliokunta antoi lakivaliokunnalle lausuntonsa (46/2014), johon sisältyi myös yksi eriävä mielipide. Esityksessä erityisesti ennen lokakuun ensimmäistä päivää 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanne- ja perintöoikeudelliset seikat aiheuttivat tulkinnanvaraisuutta. Voimassaolevan lain mukaan kanneoikeus isyysasioissa vanhentui lokakuun ensimmäinen päivä vuonna 1981. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että kanneoikeudelle ei tulisi asettaa ehtoja tai rajoituksia, jolloin takautuva lainsäädäntö mahdollistaisi kanneoikeuden palauttamisen ennen 1.10.1976 avioliiton ulkopuolelle syntyneille lapsille. Esityksessä pohdittiin myös, millaisia vaikutuksia kanneoikeuden palauttamisella voisi olla esimerkiksi perintöoikeudellisiin seikkoihin nähden. (HE 91/2014 vp, 21–22; LaVM 16/2014 vp.)

Lakivaliokunnan mietintö (16/2014) valmistui joulukuussa 2014. Lakivaliokunta ehdotti mietinnössään, että lakiehdotus uudeksi isyyslaiksi hyväksytään muutettuna. Lakivaliokunta hyväksyi sellaisinaan ehdotukset 2–5. Kohta 2 käsittelee isyystutkimuslain muuttamista koskien tutkimuksen teettämistä, tekijää, näytteenottoa sekä tutkimusmääräyksen antamista. Kohta 3 koskee nimilain (694/1985) neljänteen pykälään lisättävää kohtaa, jonka mukaan lapsen kuollessa ennen isyyden

vahvistamista, on lapsen silti mahdollista saada isän sukunimi, mikäli isyys vahvistetaan tunnus-tukseen perustuen lapsen kuoleman jälkeen. (HE 91/2014 vp, 72–87; Eduskunnan kirjasto 2015, viitattu 7.4.2015.)

Lakivaliokunnan hyväksymä kohta 4 puolestaan ehdottaa, että lakia lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta muutetaan siten, että lapsen huollosta voidaan sopia jo ennen lapsen syntymää sa-massa yhteydessä, jossa mies tunnustaa lapsen isyyden. Sosiaalilautakunta ei voisi kuitenkaan vahvistaa tällaista huoltosopimusta ennen kuin miehen isyys on vahvistettu. Kohta 5 koskee lapsen elatuksesta annetun lain muokkaamista esimerkiksi siten, että siihen lisätään 8b -pykälä, jonka mukaan elatusavun vahvistamista koskevissa asioissa lastenvalvojien tulee antaa virka-apua pyy-dettäessä toisen kunnan lastenvalvojalle. Lakivaliokunnan mietinnössä ehdotettiin lisäksi lakialoi-teen (39/2012 vp) hylkäämistä. Lakialoitteen pääasiallisena sisältönä oli ehdotus muuttaa isyyslain voimaannpanosta annettua lakia siten, että kaikki avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset voisivat yhdenvertaisesti syntymäajastaan riippumatta nostaa kanteen isyyden vahvistamiseksi. (LA 39/2012 vp; HE 91/2014 vp, 88–94; Eduskunnan kirjasto 2015, viitattu 7.4.2015.)

Lakivaliokunnan mietinnön antamisen jälkeen lakiehdotukset hyväksyttiin lakivaliokunnan mietin-nön mukaisesti eduskunnan ensimmäisessä käsittelyssä 9.12.2014. Toisessa käsittelyssä 15.12.2014 eduskunta hyväksyi ensimmäisessä käsittelyssä sisällöltään päätetyt, hallituksen esi-tykseen sisältyvät lakiehdotukset. Eduskunta myös pysyi ensimmäisessä käsittelyssä tekemäs-sään päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä, sekä hyväksyi lisäksi lakivaliokunnan mietintöön sisältyvät lausumaehdotukset. (Eduskunnan kirjasto, 2015. Viitattu 7.4.2015.)

2.3 Isyyslain uudistustarpeet tulevaisuudessa

Perheoikeus on selkeästi murrosvaiheessa. Lainsäädäntö kehittyy jatkuvasti ja se kuvastaa hyvin yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevaa tilannetta ja moraalikäsitteitä. Kuten jo edellä on käynyt ilmi, perhemallit ovat viime vuosikymmenten aikana merkittävästi monipuolistuneet ja kehitystä tapah-tuu edelleen. Avioliiton kanssa kilpailee nykyään yhä useampi parisuhdemalli. Lapsen aseman kan-nalta ei kuitenkaan enää ole suurta merkitystä sillä, ovatko hänen vanhempansa keskenään avio-liitossa vai eivät. Lainsäätäjät on pyrkinyt suhtautumaan neutraalimmin yhteiselämän eri muotoihin,

jollei muunlaista suhtautumista voida erikseen perustella. Perinteisiä perhemalleja sekoittaa ja modernisoi osaltaan myös lääketieteen kehittyminen, mikä mahdollistaa perheiden luomisen esimerkiksi hedelmöityshoitoja ja sijaissynnytyksiä apuna käyttämällä. (Gottberg 2013, 4; Nieminen 2013, 98–100, 116–117.)

Perheiden monimuotoisuuden kehitys on edennyt perinteisestä ydinperheajattelusta avioliittojen tunnustamiseen, ja on alettu yleisesti puhumaan myös sateenkaariperheistä ja sukupuolineutraalista avioliitosta. Euroopassa jo yli kymmenen valtiota ovat mahdollistaneet samaa sukupuolta olevien avioliitot. Suomessa kehitys on kulkenut tässä suhteessa hieman jälkijunassa. Suomessa säädettiin vasta 2000-luvulla laki rekisteröidyistä parisuhteesta, joka mahdollisti kahden samaa sukupuolta olevan 18 vuotta täyttäneen henkilön parisuhteen rekisteröimisen ja suhteen virallistamisen. (Gottberg 2013, 4.)

Tulevaisuudessa joudutaan ottamaan yhä enemmän kantaa perheiden monimuotoisuuteen sekä tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutumiseen myös lainsäädännön tasolla. Esimerkiksi samaa sukupuolta olevien parien avioitumisen mahdollistava sukupuolineutraali avioliittolaki on ollut viime aikoina vilkkaan keskustelun aiheena. Sukupuolineutraalin avioliittolain voimaantulolla olisi suuri periaatteellinen merkitys, mutta lain oikeudelliset vaikutukset olisivat vähäiset, sillä suhteen rekisteröinti antaa jo nyky muodossaan lähes samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmiminen. (Nieminen 2013, 112.)

Suomessa sukupuolineutraalin avioliittolain kohtalo on tällä hetkellä vielä avoin. Mikäli sukupuolineutraali avioliittolaki menisi eduskunnassa läpi, se aiheuttaisi voimaan tullessaan muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön esimerkiksi vanhemmuutta koskevan termistön osalta. (Gottberg 2013, 4; Nieminen 2013, 102.) Isyyslain kannalta muutostarvetta aiheutuisi esimerkiksi isyyssolettaman käsitteen kohdalla, jonka mukaan avioliiton aikana syntyneen lapsen isä on aviomies (IsL 2 §, Uusi IsL 2 §). Lapsen ”isäksi” ei todennäköisesti voisi määritellä naista tilanteessa, jossa kaksi naista ovat keskenään avioliitossa. Tasa-arvoajattelun voimistumisen myötä eräiden lakien sanamuotoja jouduttaneen muuttamaan sukupuolineutraalimpaan suuntaan, esimerkiksi käsitteiden ”nainen ja mies” sekä ”isä ja äiti” sijaan voitaisiin käyttää sukupuolineutraaleja termejä ”puolisot” tai ”vanhemmat”.

Pinnalle on noussut myös hiljattain uusi vanhemmuuteen ja lisääntymiseen liittyvä ongelma, joka aiheuttanee tulevaisuudessa lisää haasteita perhemallien ja vanhemmuuteen liittyvien käsitteiden

määrittelylle. Transsukupuolen vahvistamiseen liittyvät ongelmat ovat Suomessa ajankohtainen ihmisoikeuskysymys, sillä nykyisen transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (56/2002) mukaan sukupuolensa vaihtavan henkilön tulee olla sterilisoitu tai muusta syystä lisääntymiskyvytön (1 §). Tätä vaatimusta on aikanaan perusteltu sillä, että mikäli transsukupuolinen ihminen olisi lisääntymiskykyinen, voisi tästä aiheutua tilanteita, joissa henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu naiseksi, voisi siittää lapsen, tai päinvastoin henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu mieheksi, voisi tulla raskaaksi. Neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on suositellut pakollisten sterilisointia koskevien vaatimusten poistamista lainsäädännöstä. (Nieminen 2013, 275–276.)

Nykyisen, tosin laissa määrittelemättömän, periaatteen mukaisesti lapsen äiti on lapsen synnyttänyt henkilö. Lapsen synnyttänyt henkilö pysyy juridisena äitinä, vaikka hänen sukupuolensa myöhemmin vahvistettaisiin mieheksi. Isyyslain mukaisesti isyytensä vahvistanut mies on lapsen juridinen isä, vaikka isän sukupuoli vahvistettaisiinkin myöhemmin vastakkaiseksi sukupuoleksi, eli sukupuolen vaihtuminen ei ole isyyden kumoamisperuste. (Nieminen 2013, 276.)

3 ISYYDEN MÄÄRÄYTYMINEN

Isyyden määrittymistä ei voida pitää niin itsestäänselvyytenä, etteikö isyyden syntymistä olisi tarpeellista säätää laissa. Termi ”isyys” voi saada asiayhteydestä riippuen vaihtelevia merkityksiä. Se voi merkitä yhtäältä juridista päätöstä tai asiantilaa ja toisaalta biologista tosiasiaa. Isyyden toteamisessa noudatetaan lähtökohtaisesti kahta pääperiaatetta: Biologista totuutta, tai jo syntyneen perheyhteyden suojelua. Juridinen isyys voi näin ollen olla eri asia kuin biologinen isyys. Isyys on mahdollista todeta esimerkiksi avioliiton perusteella. Aviomiestä pidetään automaattisesti lapsen isänä, mikäli lapsi syntyy avioliiton aikana (Uusi IsL 2.1 §). Näin on myös silloin, kun olosuhteista päätellen on selvää, ettei aviomies voi olla lapsen biologinen isä. (Lastensuojelun keskusliitto 2014, viitattu 30.3.2015.)

Mikäli lapsi ei synny avioliitossa, pidetään isänä henkilöä, joka on siittänyt lapsen. Tai vaihtoehtoisesti isä on se, jonka siittiöitä on käytetty äidin hedelmöittämiseen muulla tavalla, joka on johtanut lapsen syntymään. Jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoidosta annetun lain (1237/2006) ensimmäisessä pykälässä määritellyn hedelmöityshoidon tuloksena, lapsen isänä pidetään miestä, joka on antanut suostumuksensa hoitoon yhteisymmärryksessä lapsen äidin kanssa. Mikäli nainen on saanut hedelmöityshoitoa yksin, on lapsen isänä pidettävä miestä, joka on luovuttanut siittiöitään ja antanut suostumuksensa isyyden vahvistamiseen jo ennen hoidon antamista, tai yhteisymmärryksessä äidin kanssa hoidon antamisen jälkeen. (Uusi IsL 3 §.)

3.1 Isyysolettama

Vuoden 1975 isyyslain (1975/700) mukaan isyys voidaan joko vahvistaa tai todeta avioliiton perusteella. Vahvistaminen tapahtuu joko tunnustamisen pohjalta tai kanneteitse. Isyysolettaman lähtökohtana on, että jos äiti on naimisissa lapsen syntymishetkellä, aviomies katsotaan lapsen isäksi (IsL 2 §). Isyysolettamaa kutsutaan toiselta nimeltään myös *pater est* -olettamaksi. Aikaisemmin kuin 1.7.1980 syntyneisiin lapsiin sovelletaan vielä nykyistä laajempaa isyysolettamaa, jonka mukaan aviomies on lapsen isä myös avioliiton purkautuessa, vaikka lapsi syntyisikin avioliiton purkamisen jälkeen, mikäli lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana (IsL 2 §). Aikaisemmassa laajuudessaan ollut *pater est* -olettama johti kuitenkin lukuisiin virheellisiin lopputuloksiin, joten se kumottiin. (Kangas 2012, 42–43; Gottberg 2013, 144.)

Avioliiton solmimishetkellä ei ole isyysolettaman kannalta merkitystä, vaan lapsen syntymähetken tilanne merkitsee. Vaikka aviopuolisot eivät olisi tavanneet toisiaan vuosikausiin, lapsi kirjataan väestökirjanpidosta aviomiehen lapseksi. Kysymyksessä on legaalinen olettaja, joka on kuitenkin mahdollista jälkikäteen korjata, mutta etukäteen sitä ei voi riitauttaa, eikä poistaa. Edes avioerohakemuksen tekeminen ja sitä seuraava harkinta-aika eivät vaikuta isyysolettamaan. Isyysolettama on voimassa avioliiton lainvoimaiseen purkautumiseen saakka. (Gottberg 2013, 144.) Jos äiti on mennyt uusiin naimisiin, on kuitenkin uusi aviomies isyysolettaman mukaan lapsen isä (IsL 2 §).

Lapsi kirjataan isättömäksi, mikäli äiti ei ole avioliitossa lapsen syntyessä. Ainut poikkeus tähän on tilanne, jossa avioliitto on purkautunut aviomiehen kuoleman vuoksi. Tämä edellyttää sitä, että lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Avioliitossa asumisella tai kihloissa olemisellä ei ole lakisääteisen isyysolettaman kannalta mitään merkitystä. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys tulee vahvistaa maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä. (Gottberg 2013, 144, Uusi IsL 2 ja 3 §).

Uusi isyyslaki laajentaa hieman isyysolettaman käsitettä. Mikäli avioliitto on purkautunut miehen kuoleman vuoksi ennen lapsen syntymää, on aviomies lapsen isä, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että aviomies on voinut siittää lapsen ennen kuolemaansa. Eli uuden isyyslain tultua voimaan, miehen kuollessa ennen lapsen syntymää, ei enää edellytetä sitä, että lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Riittää, että aviomies on eläessään voinut siittää lapsen. Tällä pyritään parantamaan lapsen etua esimerkiksi tilanteessa, jossa pari on halunnut mennä naimisiin nimenomaan parantaakseen lapsen oikeusturvaa. Lapsi on voinut saada alkunsa myös ennen parin avioitumista, ja onkin lapsen edun mukaista, että isyysolettama tulevaisuudessa kattaa myös tällaiset tapaukset, joissa aviomies kuolisi ennen lapsen syntymää. Jos äiti on mennyt uuteen avioliittoon ennen lapsen syntymää, on uusi aviopuoliso kuitenkin lapsen isä. (HE 91/2014 vp, 11; Uusi IsL 2.2 §.)

Toisinaan on herätelty keskustelua siitä, tulisiko isyysolettama laajentaa koskemaan avoliittoja, sillä avoliitto on nykyään hyvin yleinen perhemuoto. Käytännössä tämä olisi haasteellista, ellei jopa mahdotonta, sillä ensinnäkin avoliiton alkamisen ja päättymisen ajankohdat eivät ole niin yksiselitteisiä kuin avioliitossa, vaan ne perustuvat tosiasiallisiin tapahtumiin. Avoliittoa ei myöskään voida pitää yhtä julkisena suhteena kuin avioliittoa, josta puolisot saavat todistuksen, ja josta tehdään merkintä väestötietorekisteriin. Vääriä isyyksiä todettaisiin todennäköisesti turhan paljon, mikäli

isyys oletettaisiin pelkästään sen perusteella, että mies ja nainen asuvat samassa osoitteessa väestötietojärjestelmän mukaan. Isyyden toteaminen avoliiton perusteella ei siis vaikuta olevan mahdollista. (HE 91/2014 vp, 11.)

3.2 Isyyden selvittäminen

Jokaisen avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen tunnustamiseen liittyy aina isyyden selvittäminen. Isyyslakia säädettäessä yhtenä keskeisenä periaatteena oli, että isyyslain puitteissa vahvistettaisiin vain todellisia, biologiseen sukulaissuhteeseen perustuvia isyyksiä. Isyyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaiset tiedot, joiden pohjalta isyys voidaan luotettavasti vahvistaa tai todentaa. Jos lapsen äiti ei ole avioliitossa lapsen syntyessä, eikä isyysolettamaa näin ollen sovelleta, toimitetaan isyyden selvittäminen. Voimassa olevan isyyslain keskeisenä lähtökohtana on isyyden selvittämisen vapaaehtoisuus. Äidin pyytäessä selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, vaikka lain mukaan isyys on mahdollista vahvistaa vasta lapsen syntymisen jälkeen. Asian käsittely raukeaa, mikäli lapsi kuolee, ennen kuin isyyden selvittäminen on toteutettu. (IsL 5.1 ja 8 §; Gottberg 2013, 145–146; HE 91/2014 vp, 11; Uusi IsL 4.1 ja 4.4 §.) Isyyslaissa tarkoitetulla isyyden selvittämisellä ei vielä ole samoja oikeusvaikutuksia kuin vahvistetulla isyydellä (Kangas 2012, 44).

Selvitys käynnistyy usein lastenvalvojalle väestökirjanpitäjän viran puolesta tekemästä ilmoituksesta, jossa ilmoitetaan avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta. Selvitysmenettely alkaa lastenvalvojan lähetettyä äidille kutsu neuvotteluun, jossa äidille kerrotaan isyyden vahvistamisen oikeusvaikutukset ja tiedustellaan, haluaako hän isyyden selvitettäväksi. Uuden isyyslain mukaan isyyden selvittäminen voidaan erityisestä syystä aloittaa jo ennen lapsen syntymää, mutta oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarvittava näyte voidaan ottaa lapsesta vasta lapsen synnyttyä (Uusi IsL 4.3 §). Jos lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää, neuvottelu isyyden selvittämiseksi toimitetaan vain tilanteessa, jossa tunnustaja, äiti tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, ilmoittaa viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä lastenvalvojalle käsityksensä, ettei lapsen tunnustanut mies ole lapsen isä (Uusi IsL 6.2 §). Neuvottelun tarkoituksena on saada ne tiedot, joiden avulla isyys voidaan selvittää. Tietoja antaessaan asianosaisilla on velvollisuus pysyä totuudessa. (Gottberg 2013, 146; HE 91/2014 vp, 11; Uusi IsL 7 §.)

Lastenvalvoja selvittää isyyden voimassaolevan lain velvoittamana vain, mikäli lapsi on alle 15-vuotias. Tästä poiketaan yleensä vain, jos mies haluaa tunnustaa isyytensä, jolloin isyys selvitetään lapsen iästä riippumatta. Tätä on perusteltu lainsäädäntävaiheessa sillä, että lastenvalvojan palvelut haluttiin keskittää sille ryhmälle, jonka voitiin katsoa olevan erityisesti tuen ja neuvonnan tarpeessa. Isyyslain uudistamisen myötä on kuitenkin katsottu, ettei ole johdonmukaista, että isyytensä tunnustava mies on oikeutettu lastenvalvojan apuun, mutta 15 vuotta täyttänyt alaikäinen lapsi ei ole vastaavan palvelun piirissä. Tästä johtuen uuteen isyyslakiin on säädetty pykälä, jonka mukaan lastenvalvojan velvollisuus on selvittää isyys tapauksissa, joissa hän saa tiedon 18 vuotta nuoremmasta lapsesta, jonka isyyttä ei ole todettu isyysolettaman perusteella. Isyyden selvittämisen käyttöalaa ei siis enää uuden lain voimaantulon myötä rajata 15 ikävuoteen, vaan siihen, kunnes lapsi on täysi-ikäinen. (HE 91/2014 vp, 11, 19; Uusi IsL 4 §.)

Voimassa olevan isyyslain mukaan kunnan lastenvalvoja ei avusta tilanteessa, jossa aviopuolisot haluaisivat yhdessä selvittää, vastaako isyysolettama biologista totuutta, ellei toinen mies ensin tunnusta lasta. Uuden isyyslain mukaan lastenvalvoja selvittää isyyden myös tapauksissa, joissa äiti ja aviomies pyytävät lastenvalvojalta isyyden selvittämistä, tai jos edellä mainitut hyväksyvät sen, että isyys selvitetään toisen miehen tunnustettua tai ilmoitettua haluavansa tunnustaa lapsen. Uuden isyyslain mukainen säännös mahdollistaa isyyteen liittyvien epäselvyyksien oikaisun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, joten se parantaa myös lapsen etua. (HE 91/2014 vp, 11,19; Uusi IsL 4.2 §.)

Lastenvalvojalla ei ole nykyisin käytettävissään minkäänlaisia pakkokeinoja isyysasiassa (Gottberg 2013, 147). Lastenvalvoja ei saa voimassaolevan lain mukaan jatkaa isyyden selvittämistä, mikäli äiti kieltäytyy tästä kirjallisella ilmoituksella (IsL 8 §). Äidillä on siten määräysvaltaa sen osalta, voidaanko isyys vahvistaa, jos isyyttä tunnustavaa miestä ei ilmaannu. Äidin määräysvaltaa isyyden selvittämisessä on pidetty joillakin tahoilla liiallisena ja epäoikeudenmukaisena suhteessa tavoitteeseen tasa-arvoisesta vanhemmuudesta sukupuolten välillä. Isyyden selvittämisen keskeyttämispäätöksen voi tehdä myös sosiaalilautakunta lastenvalvojan aloitteesta, mikäli esimerkiksi isä jää tuntemattomaksi tai isyyden vahvistamista varten ei ole saatavissa tarpeeksi tietoa. Tämä keskeyttämispäätös voidaan kuitenkin kumota, mikäli selvittämisen jatkamista pyydetään. Tämä edellyttää tilannetta, jossa olosuhteet ovat muuttuneet siten, että isyyden vahvistamista varten on ilmeisesti saatavissa riittävästi tietoja. (IsL 13 §; HE 91/2014 vp, 12, 20.)

3.2.1 Äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä

Voimassaoleva isyyslaki antaa äidille mahdollisuuden luopua isyyden selvittämisestä. Tätä on perusteltu sillä, että äiti voi tietää isäehdokkaasta asioita, joiden vuoksi hän ei koe, että isän yhteydenpito lapseen olisi lapsen edun mukaista. Mies saattaa esimerkiksi olla väkivaltainen, päihdeongelmainen, tai omalla tahollaan parisuhteessa. Äiti ei välttämättä halua olla isäkandidaatin kanssa missään tekemisissä. (Kangas 2012, 46–47.) Kuten alla olevasta taulukosta käy ilmi, yleisin syy vuosina 2005–2013 keskeytetyille isyyden selvityksille oli nimenomaan äidin kirjallinen vastustus.

TAULUKKO 2. Keskeytetyt isyyden selvitykset vuoden aikana yhteensä vuosina 2005–2013 (SVT 2014a, viitattu 4.5.2015)

Vuosi	2005	2007	2009	2011	2013
Keskeytettyjä isyyden selvityksiä, kpl	923	965	899	892	983
Niistä: äidin kirjallisella ilmoituksella keskeytetty, kpl	724	749	694	668	721
äidin kirjallisella ilmoituksella keskeytetty, %	78,4	77,6	77,2	77,1	73,3

Vuonna 2013 tehdyissä isyyden selvittämistapauksissa keskeytyspäättös tehtiin äidin kirjallisen ilmoituksen perusteella jopa 721 tapauksessa, mikä vastaa yli 73 prosenttia kaikista vuonna 2013 keskeytyneistä isyyden selvityksistä. Vuonna 2005 äidin vastustuksen johdosta keskeytettiin melkein 79 prosenttia isyyden selvityksistä. Äidin vastustuksesta johtuvat keskeytykset näyttäisivät kuitenkin olleen prosentuaalisesti hitaasti laskemaan päin. (SVT 2014a, viitattu 4.5.2015.) Äidin kielto ei kuitenkaan estä isyytensä jo tunnustanutta miestä vaatimasta isyyden selvittämisen tekemisestä, paitsi jos nainen on omalla tahollaan avioliitossa. Äidin vastustus ei myöskään estä lasta itseään myöhemmin, esimerkiksi täysi-ikäiseksi tultuaan, käynnistämästä isyyden selvittämisprosessia. (Kangas 2012, 46–47.)

Kymmenen viimeisen vuoden aikana yli 9000 lapsen isyys on syystä tai toisesta jäänyt selvittämättä (SVT 2014a, viitattu 4.5.2015). Äidin vastustus ei kuitenkaan ole ainut mahdollinen syy isyyden selvittämisen keskeytymiseen. Isyyttä ei esimerkiksi voida selvittää, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa isyyden selvittämistä. Isyyden selvittäminen voi myös keskeytyä jos isäehdokkaasta ei ole saatavilla tarpeeksi tietoja. (Uusi IsL 11 §.) Sosiaalilautakunnan tekemä päätös isyyden selvittämisen keskeytyksestä ei kuitenkaan estä selvityksen uudelleen käynnistämistä, jos asiassa esimerkiksi selviää myöhemmin uutta (Kangas 2012, 47). Isyyslakiuudistuksen myötä äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä luovutaan. Tulevaisuus näyttää onko uudistuksella selvitettyjen isyyksien määrään positiivinen vaikutus.

3.2.2 Isyyden tutkimusmenetelmät

Alkuperäisen isyyslain 11 §:n mukaan veritutkimuksen toimittamisesta säädettiin eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetussa laissa (1975/702, kumottu). Kyseisen lain mukaan voitiin tutkia vain äiti, lapsi ja oikeudenkäynnissä asianosaisena oleva mies tai miehet. Tämä laki on kuitenkin vanhentunut, sillä nykyaikaisten tutkimusmenetelmien ansiosta on mahdollista saada isyysnäyttö esimerkiksi miehen sukulaisia tutkimalla, tai jopa kuolleesta miehestä, vuosiakin kuoleman jälkeen. Avioliiton ulkopuolella raskaana oleva nainen voi ilmoittaa lastenvalvojalle odottamansa lapsen isän yllättävästä kuolemasta, minkä johdosta lastenvalvoja voi viran puolesta pyytää terveydenhuoltoviranomaisia ottamaan ja säilyttämään vainajasta otettua näytettä, jonka perusteella isyys voidaan lapsen synnyttyä vahvistaa. Näyte kuolleesta asianosaisesta voidaan ottaa myös ilman vainajan oikeudenomistajien suostumusta, mutta vain, mikäli vainajaa ei ole vielä haudattu. (IsL 16 §; Gottberg 2013, 147, 152.)

Lääketieteellinen näyttö lapsen ja miehen välisestä sukulaisuudesta saatiin isyyslain säätämisen aikaan lähinnä veriryhmien periytyviä ominaisuuksia koskevilla tutkimuksilla ja niin sanotuilla oikeusantropologisilla tutkimuksilla, jotka perustuivat miehen, lapsen ja äidin ulkoisten ominaisuuksien vertailuun. Koska näiden menetelmien poissuljentakeino oli suhteellisen heikkoa, periytymistä koskevan näytön ohella vaadittiin myös näyttö makaamisesta ja lisäksi edellytettiin, että kaikki miehet, jotka olivat sopivaan aikaan maanneet äidin, oli haastettava vastaajiksi isyyden vahvistamista koskevaan oikeudenkäyntiin. (HE 91/2014 vp, 5.)

DNA-tutkimukset tulivat käyttöön 1990-luvulla, jolloin mahdollisuudet saada näyttöä periytymisestä paranivat merkittävästi. Tutkimuksen poissuljentateho on nykyään huomattavan korkea, joten niin sanottu väärä mies saa lähestulkoon aina poissuljennan. Isyyden selvittämisen yhteydessä on nykyään tilattava oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, äidistä ja lapsen isäehdokkaasta, mikäli mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja katsoo sen tarpeelliseksi. Tutkimus voidaan tehdä myös sukulaisia tutkimalla. Testiä varten otetaan voimassaolevan lain mukaan lähtökohtaisesti verinäyte, mikäli siitä ei aiheudu tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa. Mikäli verinäytteen ottamiselle on jokin painava este, voidaan näyte ottaa suun limakalvolta. Solunäyte voidaan uuden isyyslain voimaantulon myötä ottaa lastenvalvojan luona ja verinäytteen sijaan tutkittavasta otetaan ensisijaisesti sivelynäyte. Uudistuksen myötä sivelynäytteen ottaminen ei edellytä erillistä asiointia terveydenhuollon toimintayksikössä, joten näyte voidaan lähettää lastenvalvojalta suoraan laboratorioon analysoitavaksi. Tämä nopeuttaa todennäköisesti näytteen tulosten saantia jopa usealla viikolla. (Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 378/2005, 3 §; HE 91/2014 vp, 5, 13, 19–20, 65.)

Käytössä olevat isyyden selvittämisen menetelmät ovat kehittyneet ajan kuluessa hyvinkin luotettaviksi. Käytössä ovat olleet jo pitkään DNA-pohjaiset veritutkimukset, joiden näyttöarvo on nykyään jo 99,9 prosentin luokkaa. Isyystutkimuksia tehdään vuosittain noin 1000 isyystapauksessa ja tutkimuksen verollinen hinta on 264,65 euroa tutkittua näytettä kohden (vuonna 2015). Tutkimuksen tekemiseen kuluu noin kaksi viikkoa. Lastenvalvojan aloitteesta tehdyt tutkimukset isyyden selvittämistä varten ovat asianosaisille maksuttomia, millä taataan osallisten oikeusturva, sekä epäilysten selvittäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä ainoastaan sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos tutkimus on tarkoitus tehdä vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan lesken ja perillisten suostumus. Tuomioistuimien voi kuitenkin määrätä tarvittavan näytön hankittavaksi myös pakkokeinoin, mutta tämä pakote koskee vain lasta, äitiä tai asianosaisena olevaa miestä. (IsL 11.3 §; Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 4-8 § ja 11.2 §; Gottberg 2013, 146; THL 2015, viitattu 4.5.2015.) Viimeksi mainitusta on olemassa myös korkeimman oikeuden ratkaisu:

Käräjäoikeus oli isyyden vahvistamista koskevassa asiassa tuominnut A:n uhkasakkoon, koska tämä oli laiminlyönyt noudattaa veritutkimusmääräystä. (KKO 1.3.2000 T 316, Finlex.)

Luonnontieteiden kehitys on mahdollistanut biologisen sukulaissuhteen olemassaolon toteamisen varmuudella, joten lainsäätäjä on reagoinut tähän säätämällä lakiin säädökset, joilla nämä suhteet voidaan myös vahvistaa juridisesti. Lopputuloksena ei aina kuitenkaan ole sosiaalinen perhe, sillä sellaisen muodostumiseen vaadittaisiin yhteinen tahtotila. Lainsäätäjä ei kuitenkaan ole halunnut toistaiseksi lieventää esimerkiksi sattumanvaraisen tai poissaolevan vanhemman elatusvastuuta niissäkään tilanteissa, joissa lapsen ja vanhemman välillä ei ole mitään muuta yhteistä kuin veriside. Jossakin määrin pelkkään biologiaan perustuvaa taloudellista vastuuta lapsesta on myös kyseenalaistettu tilanteissa, joissa isyyden selvittämisen ja vahvistamisen myötä lapsen ja isän välille ei muodostu minkäänlaista sosiaalista kontaktia. (Gottberg 1995, 375.)

3.3 Isyyden tunnustaminen ja tunnustamisen voimaansaattaminen

Isyys voidaan vahvistaa miehen tunnustuslausuman perusteella, kun lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Tunnustaminen voi koskea vain lasta, jolla ei ole vielä vahvistettua isää. Kun lapsi on syntynyt avioliitossa ja isyys on vahvistettu isyysolettamaan perustuen, isyys voidaan kuitenkin kumota, mikäli lapsen äiti ja aviomies hyväksyvät tunnustamisen. Kun tällaisessa tapauksessa maistraatti vahvistaa tunnustamisen, isyysolettaman nojalla todettu isyys kumotaan. (IsL 16a §; Uusi IsL 15 §.)

Isyyden tunnustaminen on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi, mikä tarkoittaa sitä, että miehen valtuuttama henkilö tai lakimääräinen edustaja ei voi pätevästi antaa tunnustamislausumaa tämän puolesta. Tunnustuslausumaa annettaessa noudatetaan myös välittömyysperiaatetta, eli mies ei voi antaa tunnustuslausumaa esimerkiksi postitse tai lähetin välityksellä. Miehen, joka haluaa tunnustaa isyytensä, tulee ilmoittaa lastenvalvojalle, henkikirjoittajalle taikka julkiselle notarille henkilökohtaisesti olevansa lapsen isä. Myös vihkijälle on mahdollista antaa tunnustamislausuma avioliittoa solmittaessa. Ennen isyyden tunnustamista miehelle on selvitettävä tunnustamisen oikeusvaikutukset ja merkitys. (IsL 15 §; HE 91/2014 vp, 7.)

Tunnustus ei voi koskea lasta, joka on adoptoitu. Voimassaolevan lain mukaan isyyttä ei voida tunnustaa ennen lapsen syntymää eikä lapsen kuoleman jälkeen. Uudessa isyyslaissa kuitenkin säädetään, että isyys voidaan tunnustaa, mikäli lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, ettei

tunnustamislausemaa olisi voitu antaa lapsen eläessä olosuhteet huomioon ottaen. Tunnustuslausuma tulee antaa vuoden sisällä lapsen kuolemasta. Uusi isyyslaki mahdollistaa myös voimaan tultuaan isyyden tunnustamisen ennen lapsen syntymää. Jos isyys tunnustetaan äitiysneuvolassa, vanhempien ei lapsen syntymän jälkeen tarvitse tehdä mitään isyyden vahvistamiseksi, vaan asia etenee viranomaistoimenpitein, mikäli isyytensä tunnustanut ei peruuta etukäteen antamaansa tunnustusta 30. päivän kuluessa lapsen syntymästä (Uusi IsL 6.2 §). Tunnustamisen on tapahduttava henkilökohtaisesti ja tulevan äidin läsnä ollessa kättilölle tai terveydenhoitajalle sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa lapsen äidille ja miehelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Vaihtoehtoisesti tunnustus voidaan antaa äidin kotikunnan lastenvalvojalle. Ennen tunnustamista osapuolille on selvitettävä isyyden tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. (IsL 16a §; Uusi IsL 15 § ja 16.1-3 §.)

Isyyden tunnustamista ennen lapsen syntymää ei saa ottaa vastaan, mikäli lapsen äiti vastustaa tunnustamista, tai on syytä epäillä, että tunnustaja ei ole kykenevä ymmärtämään tunnustamisen merkitystä mielentilansa, kielivaikeuksien tai muun syyn johdosta. Tunnustamisen vastaanottamisesta on kieltäydyttävä myös, mikäli on syytä epäillä, ettei tunnustaja ole lapsen isä, tai tilanteessa, jossa miehen tai tulevan äidin henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty. Ennen lapsen syntymää tunnustettu isyys voidaan peruuttaa, mikäli mies tai lapsen äiti ilmoittaa siitä kirjallisesti isyyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä. (Uusi IsL 16.4 § ja 17.1 §.)

Lapsen äidille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, mikäli äiti ei hyväksy ennen lapsen syntymää annettavaa tunnustamista. Mikäli lapsi on vajaavaltainen, tulee lapsen äidille sekä lapselle määrätyle holhoojalle varata tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta. Jos lapsi on täysivaltainen, hänen tulee itse hyväksyä tunnustaminen. Vajaavaltaisen lapsen ollessa oikeutettu käyttämään puhevaltaa henkilöönsä koskeissa asioissa, eli toisin sanoen 15 vuotta täytettyään, tulee myös hänen hyväksyä tunnustaminen. Holhoojaa tulee kuulla myös tilanteessa, jossa isyyden tunnustajana on vajaavaltainen henkilö. Holhoojan kuuleminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä, mikäli vajaavaltaisella isyyden tunnustajalla on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukainen oikeus yksin käyttää puhevaltaa henkilöönsä koskeissa asioissa. Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin edellä mainittuja henkilöitä, mikäli se on asian selvittämiseksi tarpeellista. Kuulla voidaan sekä suullisesti että kirjallisesti. (OK 12:1.2 §; IsL 16–17 §; Uusi IsL 20 §.)

Isyyden tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on tehtävä kirjallinen, päivätty ja allekirjoitettu asiakirja, ja siihen on merkittävä lapsen, lapsen äidin ja tunnustavan miehen yksilöintitiedot. Asiakirjan allekirjoittavat isyytensä tunnustanut mies sekä tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun henkilön, esimerkiksi lapsen, äidin tai aviomiehen, tulee hyväksyä tunnustaminen, sekä hyväksyjän että hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja. (IsL 19 §, Uusi IsL 22.1 §.)

Seuraava vaihe isyydentunnustamisen jälkeen on, että se lastenvalvoja, jolle isyyden selvittäminen kuuluu, lähettää tunnustamista koskevat asiakirjat ja isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan toimivaltaiselle maistraatille. Isyyden tunnustamisen hyväksymistä koskevan asian ratkaisee lastenvalvojan toimialueen maistraatti, ellei maistraattien toiminnan tehostamiseksi tai tasapainoisen alueellisen kehityksen edistämiseksi ole tarpeen siirtää isyyden tunnustamisen hyväksymistä toiselle maistraatille. Viranomaisen velvollisuus on tutkia, että tunnustaminen vastaa biologista totuutta. Viranomaisen tutkimisvelvollisuus perustuu osittain siihen, ettei ihmisellä tulisi olla valtaa sopia sukulaisuussuhteiden purkamisesta tai perustamisesta tosiasiallisesti vallitsevien sukulaisuussuhteiden vastaisesti. Tunnustaminen on hyväksyttävä, mikäli se on tapahtunut laissa säädettyillä tavoilla eikä ole aihetta olettaa, ettei isyyden tunnustaja olisi lapsen isä. Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun mies on laillisesti tunnustanut isyytensä ja maistraatti on hyväksynyt tunnustamisen. (IsL 20 §; HE 91/2014 vp, 6; Uusi IsL 23 §.)

Uusi isyyslaki mahdollistaa isyyden vahvistamisen maistraatissa myös tilanteissa, joissa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isä on kuollut. Kun lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, ja isyyden selvittäminen sekä oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat kuolleen miehen olevan lapsen isä, miehen oikeudenomistajat voivat lapsen synnyttyä antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä maistraatin päätöksellä. Tämä edellyttää sitä, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä. Kuolleen miehen oikeudenomistajien suostumuksesta on laadittava kirjallinen asiakirja. Jos mies on tunnustanut isyytensä ennen kuolemaansa, isyys voidaan vahvistaa, vaikka mies olisi kuollut ennen lapsen syntymää. (Uusi IsL 24–26 §.)

Isyys vahvistetaan siis maistraatissa, mikäli mies on tunnustanut isyyden lain mukaisesti eikä ole aihetta epäillä, etteikö mies olisi lapsen isä. Isyys voidaan vahvistaa maistraatissa myös miehen kuoltua, mikäli kuolleen miehen oikeudenomistajat ovat antaneet suostumuksensa, ja mikäli voidaan oikeusgeneettisen isyystutkimuksen ja isyyden selvittämisen nojalla pitää miestä lapsen

isänä. Mikäli isyys on tunnustettu 16 §:n mukaisesti jo ennen lapsen syntymää, voidaan isyys vahvistaa, vaikka mies olisi kuollut ennen lapsen syntymää. Maistraatin päätökseen ei saa hakea muutosta. (Uusi IsL 26 § ja 28.2 §.)

Huomionarvoista on, että isyyden tunnustamisen hyväksyminen on pidettävä erillään tuomioistuimen käsittelemistä isyyskanteista. Kun pelkkiin asiakirjoihin perustuvat hyväksymisasiat siirrettiin 1.3.2003 maistraatin hoidettaviksi, tuomioistuimilla ei enää ole mitään tekemistä riidattomien isyyden vahvistamisten kanssa. Hyväksymisen edellytyksenä on, että tunnustaminen on tapahtunut muodollisesti oikein, ja kaikki tarvittavat asiakirjat ja selvittämispöytäkirja viittaavat siihen, että isyys on varmasti todenperäinen. Tunnustamista ei voida hyväksyä, jos on aiheellista olettaa, että tunnustanut mies ei ole lapsen isä. Hyväksymisellä isyys tulee voimaan, ja se kirjataan maistraatin toimesta väestötietojärjestelmään. (Gottberg 2013, 151.)

3.4 Isyyden vahvistaminen kanteella

Jos isyyttä ei ole todettu vanhempien avioliiton perusteella eikä vahvistettu tunnustamisella, voidaan isyys vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä. Oikeus nostaa kanne isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä on lähtökohtaisesti vain lapsella, sekä miehellä, joka katsoo olevansa lapsen isä. Voimassaolevan lain mukaan kanteen pystyy nostamaan, jos mies on ensin antanut tunnustuksen isyydestään. Uuden lain voimaantulon myötä isänä itseään pitävä mies voi nostaa kanteen, vaikka isyyttä ei olisi tunnustettu. Lapsella, jonka osalta isyyttä ei ole vahvistettu maistraatin päätöksellä eikä äidin avioliiton perusteella (isyysoletama), on oikeus vaatia isyyden vahvistamista nostamalla kanteen isänä pitämäänsä miestä, tai miehen kuoltua, hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää lastenvalvoja, joka on selvittänyt isyyden, sekä lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja, ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse soveltaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään. Myös lapsen äidille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi. (IsL 22 §, Uusi IsL 29 § ja 31.1-3 §.)

Lapsen isänä itseään pitävän miehen on mahdollista nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, mikäli maistraatti ei ole vahvistanut isyyttä, ja siihen on jokin muu syy kuin se, että avioliittoon syntyneen lapsen äiti ja aviomies vastustivat tunnustamista. Kanne voidaan nostaa myös, mikäli lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen vedoten siihen, ettei ole saanut näytettä lapsesta tai lapsen äidistä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemiseksi. Mikäli mies

kuolee kanteen ollessa vireillä, tulevat miehen oikeudenomistajat hänen sijaansa. Miehen on pantava kanne vireille vuoden sisällä siitä päivästä, jona hän sai tiedon lastenvalvojan tai maistraatin päätöksestä. Kannetta isyyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, mikäli lapsi on kuollut, tai jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, ja vastustaa isyyden vahvistamista. Käytännössä miehen oikeus nostaa isyyden vahvistamiskanne koskee siis vain tapauksia, joissa lapsella ei asian vireille tullessa ole lainkaan juridista isää. Jos lapsella on juridinen isä, ei ulkopuolisella miehellä ole voimassa olevan lain mukaan minkäänlaisia itsenäisiä oikeuksia asiassa, vaikka biologinen totuus olisi mitä tahansa. Tällaisessa tapauksessa isyys tulisi ensin kumota. (Gottberg 2013, 156; Uusi IsL 29–30 §.)

Lapsen tulee haastaa oikeudenkäyntiin vastaajaksi mies, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä, mutta mikäli ehdokkaita on useita, on heidät kaikki mahdollista haastaa samaan oikeudenkäyntiin. Mikäli mies on kuollut, oikeudenkäyntiin haastetaan hänen oikeudenomistajansa. Myös mies, joka pitää itseään lapsen isänä ja nostaa kanteen lasta vastaan, voi haastaa vastaajiksi myös ne miehet, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen isänä. Sellaista miestä, jonka isyys on todettu mahdottomaksi oikeusgeneettisen tutkimuksen perusteella, ei saa haastaa vastaajaksi ilman erityistä syytä. (Uusi IsL 32 §.)

Kanteen hyväksymisen edellytykset vaihtelevat riippuen siitä, onko kysymys avustamattomasta vai avusteisesta lisääntymisestä. Kun kyseessä on avustamaton lisääntyminen, tuomioistuimen on vahvistettava miehen olevan lapsen isä, mikäli pidetään toteen näytettynä, että mies on ollut äidin kanssa sukupuoliyhteydessä lapsen siittämisaikana, ja voidaan pitää todistettuna, että mies on siittänyt lapsen. Isyys voidaan vahvistaa myös, jos lapsi on syntynyt avusteisen lisääntymisen keinoin, esimerkiksi niin sanotulla koti-inseminaatiolla eli keinohedelmöityksellä, jossa miehen siittiötä on käytetty naisen hedelmöittämiseen. Isyys voidaan vahvistaa vain tietyissä erikseen säädellyissä tilanteissa, mikäli lapsi on syntynyt hedelmöityshoidosta annetun lain tarkoittaman hoidon tuloksena (IsL 3 a §). (HE 91/2014 vp, 8.)

Näyttövaatimus on kaksiosainen, eli tarvitaan näyttö sekä biologisesta polveutumisesta että sukupuoliyhdyntästä tai siittiöiden viemisestä naiseen muutoin. Nykyisin käytettyjen oikeusgeneettisten isyystutkimusmenetelmien valossa makaamista koskeva näyttö, tai kaikkien miesten haastaminen samaan oikeudenkäyntiin ei kuitenkaan enää usein ole tarpeellista. On kuitenkin otettava huomioon se, ettei DNA-tutkimuksen tekeminen ole aina mahdollista. Tällainen tilanne voi tulla vastaan esimerkiksi, jos mies asuu valtiossa, joka ei osallistu kansainväliseen yhteistyöhön todisteiden hankkimiseksi tai jonka lain mukaan isyystutkimukseen tarvittavaa näyttöä ei voida ottaa ilman

tutkittavan suostumusta. Tästä syystä onkin tärkeää, että isyysasia voitaisiin ratkaista myös vapaata näyttöharkintaa soveltaen. Esimerkiksi todennäköisyysvertailu isänä kysymykseen tulevien miesten välillä voi olla tarpeellinen. (HE 91/2014 vp, 8, 13.)

Kanneperusteinen isyyden vahvistaminen on ollut mahdollista lähtökohtaisesti vain niiden lasten osalta, jotka ovat syntyneet isyyslain voimaantulon jälkeen. Ennen 1.10.1976 syntyneiden lasten isyys on näin ollen voitu vahvistaa vain vapaaehtoisien tunnustamisen kautta. Ennen isyyslain voimaantuloa syntyneitä lapsia koski kuitenkin laki isyyslain voimaanpanosta (kumottu uudella isyyslailla), jonka 7.2 §:ssä säädettiin, että isyyden vahvistamiskanteet oli nostettava viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta, eli ennen 1.10.1981. Seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu kuvaa tapausta, jossa siirtymäsäännösten mukainen isyyden vahvistamiselle asetettu määräaika oli kulunut umpeen, eikä kanneoikeutta täten ollut.

Ennen isyyslain voimaantuloa vuonna 1959 avioliiton ulkopuolella syntyneet kaksoissisar A ja B olivat olleet lapsesta asti siinä käsityksessä, että C oli heidän isänsä. He vaativat vuonna 2009 vireille tulleissa kanteissaan C:n isyyden vahvistamista. Isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädetty viiden vuoden määräaika isyyden vahvistamiskanteiden nostamiselle oli 1.10.1981 jo päättynyt.

Korkein oikeus katsoi, että A:lla ja B:llä oli ollut isänsä henkilöllisyyttä koskevan tietoisuutensa ja ikänsä perusteella todellinen mahdollisuus kanteen nostamiseen määräajassa. Korkein oikeus katsoi lausumillaan perusteilla, ettei kanneaikasarjoituksen soveltaminen tässä tapauksessa johtanut yksityiselämän suojan eikä yhdenvertaisuuden loukkaukseen. (KKO 19.3.2014 T 603, Finlex.)

Yllä oleva korkeimman oikeuden ratkaisu kuvaa hyvin kanneoikeuden merkitystä, ja ratkaisun perusteluissa vaikutti vahvasti näkemys, ettei tietämättömyys lain kanneoikeuden rajoituksesta ollut riittävä peruste nostaa isyyskannetta määräajan kuluttua umpeen. Ratkaisussa katsottiin, ettei puheena olevan kanneaikasarjoituksen soveltaminen esillä olevassa tapauksessa ollut ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. (KKO 19.3.2014 T 603, Finlex.)

Kanneoikeuden rajoitusta viiteen vuoteen perusteltiin aikanaan sillä, että ajan kulumisen vuoksi näyttöä isyyden vahvistamiseksi olisi vaikea saada. 2000-luvulla perus- ja ihmisoikeustulkinnat ovat kuitenkin muuttaneet suhtautumista isyyslain voimaanpanolaissa mainittuun kannerajoitukseen, ja lain tulkinnasta on ollut hieman ristiriitaisia näkemyksiä. (Gottberg 2013, 153–154.) Toisenlaisesta tulkinnasta voisi mainita seuravan korkeimman oikeuden ratkaisun, jossa isyys vahvistettiin, vaikka kanneaika oli päättynyt:

Ennen isyyslain voimaantuloa syntynyt A oli saanut tietää isänsä nimen vasta sen jälkeen, kun isyyslain voimaantulon annettua lain 7 §:n 2 momentissa säädetty viiden vuoden kanneaika oli päättynyt. Kun isyyttä ei tunnustettu, A nosti kanteen isyyden vahvistamiseksi. Korkein oikeus katsoi, että kanneaikasäännöksen soveltaminen tässä tapauksessa oli ristiriidassa perustuslain 10 §:ssä ja ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan kanssa. Kanneaikaa koskeva säännös jätettiin perustuslain 106 §:n nojalla soveltamatta ja isyys vahvistettiin. (Ään.) (KKO 30.1.2012 T 158, Finlex.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on korostanut isyysasioita koskeissa ratkaisuisaan, että lapselle tulisi määrääjoista riippumatta antaa edes yksi mahdollisuus nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi (Gottberg 2013, 154). Suomen lainsäätäjät ovat asettuneet asiassa sittemmin samalle kannalle. Uuden isyyslain voimaantulon myötä kumotaan laki isyyslain voimaantulon, joten käytännössä 1.1.2016 lähtien kaikilla lapsilla on oikeus nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi määrääjojen tätä oikeutta rajoittamatta. Tästä lakiuudistuksesta huolimatta lainsäätäjät ovat halunneet kuitenkin rajoittaa lapsen perintöoikeutta eräissä tapauksissa:

Avioliiton ulkopuolella ennen 1 päivänä lokakuuta 1976 syntyneellä lapsella ei ole tuomioistuimessa vahvistetun isyyden perusteella perintöoikeutta isänpuoleisen perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen 31 päivää tammikuuta 2012. Lapsella on kuitenkin tämän hetken ensimmäisen virkkeen estämättä oikeus perintöön, jos perittävän omaisuus on perintökaaren (40/1965) 5 luvun 1 §:n nojalla mennyt valtiolle taikka jos perintöoikeuden menetyksestä on pidettävä kohtuuttomana avioliiton ulkopuolella syntyneiden sisarusten yhdenvertaisen kohtelun tai muun siihen verrattavan, kantajasta riippumattoman erityisen painavan syyn perusteella. (Uusi IsL 67.1 §.)

Tätä yllä mainittua perintöoikeuden rajoitusta on myös kritisoitu Suomen perustuslain vastaiseksi, koska se asettaa lapset eriarvoiseen asemaan, mikäli oikeus lakisääteiseen perintöön menetetään näiden tiukkojen aikarajoitusten puitteissa. Toisaalta tällä lakivaliokunnan ehdottamalla säännöksellä onkin tarkoitus rajoittaa lain taannehtivia vaikutuksia, kun isä tai isänpuoleinen perittävä sukulainen on kuollut ennen kanteen vireilletuloa ja perintö on ehditty jo jakaa. Perintöoikeuden rajoituksella halutaan suojata oikeusvarmuuden ja omaisuuden suojaan liittyviä periaatteita. (HE 91/2014 vp, 64.)

3.5 Isyyden riitauttaminen

Isyys on mahdollista riitauttaa. Isyyden kumoamista koskevan sääntelyn tavoitteena on, että mahdolliset virheelliset isyysoletamat taikka isyystunnustukset olisi mahdollista jälkikäteen korjata vastaamaan biologista totuutta. Isyyden kumoamissäännöksillä on kaksi tärkeää periaatetta, joita ovat vakiintuneiden isyysuhteiden suojaaminen, sekä isyyskysymyksiin liittyvien epävarmuustekijöiden poistaminen. Näitä periaatteita edistävät kanneoikeuden rajoittaminen lapseen, äitiin ja isään, sekä laissa säädettyt kanneajat. Aviomiehelle on myös annettu mahdollisuus luopua omasta kanneoikeudestaan, mikäli hän selittää lapsen omakseen tietäen, ettei lapsi välttämättä ole hänen biologinen jälkeläinen. (HE 91/2014 vp, 14.)

Voimassa olevan isyyslain neljännessä pykälässä säädetään, että tuomioistuin voi kanteen johdosta vahvistaa, ettei aviomies tai isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. Mahdollisuus aviomiehen isyyden kumoavaan tunnustamiseen otettiin isyyslakiin vuonna 1980. Jotta tällainen tunnustus voisi johtaa isyyden vahvistamiseen, tulee sekä äidin että aviomiehen hyväksyä tunnustaminen. Myös lapsen tulee hyväksyä tunnustaminen, mikäli lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Isänä itseään pitävä mies ei voi voimassaolevan lain mukaan rikkoa avioliittoon perustuvaa aviomiehen isyysoletamaa muutoin kuin kaikkien osapuolten suostumuksella. Tällä halutaan suojata jo vahvistuneita, sosiaalisia isyysuhteita. Mikäli tunnustamiselle saadaan tarvittavat suostumukset ja maistraatti hyväksyy tunnustamisen, aviomiehen isyys kumoutuu. (IsL 16 §, 16a § ja 34.4 §; HE 91/2014 vp, 8–9, 14; Uusi IsL 40.1 §.)

Kanneoikeutettuja ovat äiti, lapsi ja aviomies, tai aviomiehen kuoltua hänen oikeudenomistajansa tiettyjen isyyslain 36 §:ssä mainittujen aikarajoitusten puitteissa (IsL 35–36 §). Lapsen kanneoikeus on rajattu 15 vuoden ikäiselle lapselle. Mikäli lapsi on alle 15 vuotta, tai yli 15-vuotias, mutta kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemätön ymmärtämään asian merkitystä, voidaan kannetta kuitenkin ajaa edunvalvojan puolesta, mikäli tähän on erittäin painava syy lapsen edun kannalta. (Uusi IsL 42.1 §.)

Isyyden kumoamista koskevan kanteen voi uuden isyyslain myötä nostaa lisäksi mies, jonka isyys on vahvistettu maistraatin päätöksellä, tai mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, mutta jälkimmäisen kanneoikeus on rajattu koskemaan vain tiettyjä, erikseen laissa säädettyjä tilanteita. Edellytyksenä isänä itseään pitävän miehen kanneoikeudelle on, että äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan; lapsen isänä itseään pitävä mies on asunut yhdessä lapsen äidin kanssa

lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai lapsen ja miehen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Kanneoikeuden laajentamisella halutaan suojata muodostunut perheyhteys lapsen ja isänä itseään pitävän miehen välillä (HE 91/2014 vp, 15, 21, 56). Edellä mainittujen lisäksi tuomioistuimen on arvioitava, että kanteen nostaminen olisi lapsen edun mukaista. (Uusi IsL 41.1–3 ja 42.1 §.)

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan isänä itseään pitävän miehen ei ollut mahdollista saada aviomiehen isyyttä kumotuksi, mikäli aviomies ja äiti sitä vastustavat, vaikka toisen miehen biologinen isyys olisikin todennäköinen. Sääntelyssä on korostettu sosiaalisen perheen ja sosiaalisen isyyden suojaamista biologisen isyyden sijaan. Toisen miehen kanneoikeutta on pidetty ongelmallisena Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta, jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämää koskevaa kunnioitusta. Pahimmillaan toisen miehen kanneoikeus voisi rikkoa lapselle tärkeän tosiasiallisen isäsuhteen esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsella ei ole minkäänlaista sosiaalista sidettä isänä itseään pitävään mieheen, eikä miehellä ole aikomustakaan muodostaa perhesidettä lapseen. Isäksi itseään väittävän miehen rajoittamaton kanneoikeus mahdollistaisi myös kiusanteon ja kanteen nostamisen väärin perustein. Tällä voitaisiin esimerkiksi pyrkiä tahallisesti vahingoittamaan äidin ja aviomiehen suhdetta, tai heidän perhe-elämäänsä. Lapsen ja isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta voidaan kuitenkin perustella tilanteessa, jossa hänen ja lapsen välille on jo ehtinyt muodostua perhe-elämää heti lapsen syntymän jälkeen. Tärkeintä on kuitenkin aina ottaa huomioon lapsen etu tapauskohtaisesti. (HE 91/2014 vp, 14–15.)

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, tulevat hänen oikeudenomistajansa hänen sijaansa. Äidin kuollessa hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi. Kuolleen asianomistajan puolesta ei lähtökohtaisesti voida nostaa kannetta. Isäksi todetun tai vahvistetun miehen kuoltua hänen puolisonsa ja perillisansä ovat kuitenkin oikeutettuja saattamaan isyyden kumoamiskanteen vireille tietyn määräajan sisällä. Käytännössä kanneoikeus tässä tapauksessa on vain, jos miehellä oli kuollessaan oikeus kanteen nostamiseen. Isyyden kumoamiseksi ei voida nostaa kannetta, mikäli lapsi on kuollut. (Uusi IsL 41.4 §, 43 § ja 44.3 §.)

Vielä voimassa olevan isyyslain mukaan kannetta ei voida myöskään nostaa, mikäli sekä äiti että aviomies ovat kuolleet (IsL 37 §). Tämä säännös perusteltiin aikanaan siten, että luotettavien todisteiden hankkiminen voisi olla erittäin vaikeaa, ja että kanteen pääasiallisena perusteena ovat lähinnä vain taloudelliset edut. Nykyään tälle rajoitukselle ei kuitenkaan enää ole perusteita, sillä

tekniikan kehittyä on mahdollista saada kudoksenäyte myös vainajasta, ja näytteen perusteella voidaan tehdä luotettava oikeusgeneettinen isyystutkimus. Tämä kannerajoituksen poistaminen parantaa myös lapsen etua tilanteessa, jossa lapsi voisi isyyden kumoamisen jälkeen saada isän siten, että toinen mies on halukas tunnustamaan lapsen, ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittaa hänen olevan lapsen isä. (HE 91/2014, 9, 15.)

Voimassaolevan lain mukaan tuomioistuimen on kanteen johdosta vahvistettava, ettei aviomies ole 2 §:ssä tarkoitetun lapsen isä, mikäli on selvitetty, että äiti on ollut sukupuoliyhdyntänsä toisen miehen kanssa tai äidin hedelmöittämiseen on käytetty toisen miehen siittiöitä todistettavasti siittämisaikana. Mikäli edellä mainittujen seikkojen ja periytyvien ominaisuuksien tai muun erityisen seikan perusteella voidaan pitää todistettuna, ettei mies ole lapsen isä, voidaan isyys kumota. (IsL 34.1 §). Uuden isyyslain mukaan isyyden kumoamisen perusteena puolestaan on, että on voitu oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla, tai muutoin selvittää, ettei lapsen ja miehen välillä ole sukulaisuussuhdetta, eikä miehen siittiöitä ole käytetty lapsen hedelmöittämiseen (Uusi IsL 39 §). Tästä on olemassa kuitenkin poikkeus, jota kuvaa myös seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu:

Mies oli tunnustanut lapsen isyyden tietoisena siitä, että lapsi oli syntynyt sellaisen hedelmöityshoidon tuloksena, jossa oli käytetty ulkopuolisen luovuttajan siemenestettä. Miehellä ei ollut isyyslain 35 §:n 4 momentista ja 42 §:n 2 momentista ilmenevä oikeusohje huomioon ottaen oikeutta nostaa kannetta isyyden kumoamiseksi. (KKO 11.9.2000 T 1887, Finlex.)

Maistraatilla ei ole toimivaltaa asiassa, jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Isyyttä ei siis voida kumota maistraatin päätöksellä, vaikka oikeusgeneettinen isyystutkimus todistaisi, ettei aviomies ole lapsen isä, jos lapsen äiti on saanut hedelmöityshoitoa lapsen alullepanon aikaan, ja aviomies oli antanut suostumuksensa hedelmöityshoidon antamiseen. Suostumus täten poistaa aviomiehen kanneoikeuden isyyden kumoamiseksi. (IsL 34 §, Uusi IsL 40.2 §.)

3.6 Isyyden määrittely lapsen syntyessä hedelmöityshoidolla

Vuonna 2007 voimaan tullut laki hedelmöityshoidoista määrittää säännökset hoitotilanteisiin, joissa ihmisen sukusolu tai alkio viedään naiseen raskauden aikaansaamiseksi (1 §). Lain säädäntäprosessissa oli otettava kantaa siihen, olisiko lapselle annettava tieto geneettisestä alkuperästään ja mahdollisten solunluovuttajien henkilöllisyydestä. Ongelmia tuotti lisäksi se, että ketä voidaan pitää

hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isänä juridisesti, aviomiestä vai sukusolujen luovuttajaa (Nieminen 2013, 195). Keskustelua herättivät myös asianomaisten asema, sallittujen ja kiellettyjen menetelmien, esimerkiksi kohdunvuokran käyttö, tietosuojakysymykset, sekä yksinäisten naisten ja lesboparien oikeus saada luovuttajahedelmöitys. Keskustelua käytiin myös siitä, kenelle hoitoja voidaan antaa. (Gottberg 2013, 156–157.)

Lopulta hedelmöityshoitolaissa päädyttiin siihen, että hedelmöityshoitoja voidaan antaa miehen ja naisen muodostamien parien lisäksi myös niin sanotuille yksinäisille naisille. Lain näkökulmasta nainen, joka ei ole parisuhteessa miehen kanssa, on aina yksinäinen, vaikka nainen olisikin rekisteröidyssä parisuhteessa toisen naisen kanssa. Säädetystä hedelmöityshoitolaista jätettiin pois sijaissynnyttäjän käytön mahdollisuus, sillä sitä pidettiin eettisesti arveluttavana. Keskusteluissa nousi esille esimerkiksi kysymys siitä, tulisiko lähisukulaisten välinen kohdunvuokraus sallia. Kuitenkin, laillistettu kohdunvuokraus voisi johtaa myös hyväksikäyttötilanteisiin ja jopa suoranaiseen ihmiskauppaan, josta on jo nähtävillä viitteitä esimerkiksi Intiassa, jossa rikkaiden maiden kansalaiset maksavat kohdunvuokraajille tai sen järjestäjille taloudellista korvausta. Hedelmöityshoitolain 8 § mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos on aihetta olettaa, että lapsi on aikomus antaa ottolapseksi. (Gottberg 2013, 156–158.)

Jos lapsi syntyy todistettavasti hedelmöityshoidosta annetun lain tarkoittaman hedelmöityshoidon tuloksena avioliiton ulkopuolella, voidaan lapsen isäksi vahvistaa mies, joka on yhteisymmärryksessä äidin kanssa antanut suostumuksensa hoitoon (IsL 3 a §). Jos nainen saa laissa tarkoitettua hedelmöityshoitoa yksin, isäksi voidaan vahvistaa mies, jonka siittiöitä käytettiin hoidossa, mikäli mies on antanut hedelmöityshoitolan 16 §:n 2 momentissa tarkoitetun suostumuksen isyyden vahvistamiseen. Isyys voidaan siis näissä edellä mainituissa tapauksissa vahvistaa vain perustuen miehen antamaan hoitosuostumukseen taikka biologiseen polveutumiseen ja miehen suostumiseen siihen, että isyys vahvistetaan. (HE 91/2014 vp, 8.)

Hedelmöityshoidossa saadaan käyttää lain edellytysten täytyessä hoitoa saavan omia sukusoluja ja alkioita sekä lain mukaan luovutettuja sukusoluja ja alkioita (3 §). Siittiöiden luovuttajalla on mahdollisuus suostua siihen, että hänet voidaan vahvistaa hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, mutta suostumus on myös mahdollista peruuttaa (16.2–3 §). Parin omaa hedelmöityshoitoa varten luotuja ylimääräisiä alkioita voi luovuttaa käytettäväksi toiselle tarkoitettuun hedelmöityshoittoon, mikäli tähän on sekä miehen että naisen suostumus. Tällaisessa tilanteessa molempia

pidetään luovuttajina. Edellä mainittu tilanne on ainut mahdollinen tapa luovuttaa alkio. (20 §.) Tästä johtuen nainen ei voi käytännössä koskaan toimia yksin luovuttajana, toisin kuin mies.

Lapsettomuutta voidaan nykyään hoitaa monin tavoin. Ongelmattominta lapsen aseman kannalta on, että hedelmöityshoidossa käytetyt sukusolut ovat parin omia. Hedelmöitys parin omilla soluilla tapahtuu äidin ruumiin ulkopuolella, minkä jälkeen hedelmöitetty munasolu viedään äitiin lääketieteellisin toimin. Tällaisessa tapauksessa lapsi syntyy geneettisten vanhempiensa lapseksi, eikä asiaan liity eettisiä taikka juridisia ongelmia. Tilanne voi kuitenkin olla toinen, jos hedelmöityshoidossa käytetään vieraita sukusoluja. (Gottberg 2013, 157.)

Sukusolujen luovuttajasta käytetään yksilöintitietojen sijaan luovuttajatunnusta, ja tunnuksesta käytävä ilmi, mikäli isyyden vahvistamiseen on annettu suostumus. Mikäli hoidossa on käytetty sellaisen luovuttajan siittiöitä, joka on suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi, on hänelle ilmoitettava viipymättä, mikäli hedelmöityshoidon tuloksena on syntynyt lapsi. Lisäksi hänelle on annettava tieto hänestä käytetystä luovuttajan tunnuksesta ja hoitoa antaneesta palveluntuottajasta. (L hedelmöityshoidoista 12.3 ja 14 §.)

Jos siittiöiden luovuttaja on suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, lapsen äidillä ja lapsella on oikeus saada palvelujen antajalta tieto luovuttajan tunnuksesta ja tunnuksen perusteella luovutusrekisteristä tieto luovuttajan henkilöllisyydestä. Henkilö, joka on voinut saada alkunsa hedelmöityshoidosta, on oikeutettu saamaan tiedon luovuttajan tunnuksesta täytettyään 18 vuotta. Hoitosuostumukseen merkitystä luovuttajan tunnuksesta voidaan antaa vain tiedonsaantioikeutetuille, eli hedelmöityshoidosta alkunsa saaneelle sekä hänen äidilleen. (L hedelmöityshoidoista 23 ja 29 §.)

Isyys on monin verroin äitiyttä mutkikkaampaa selvittää, ja se on paljon ongelmallisempi myös juridisena kysymyksenä. Toisin kuin lapsen isyys, äitiys on tähän asti määräytynyt tavallaan itsestään selvästi ja ilman normitukea. Suomen lainsäädännössä ei vielä toistaiseksi ole säännöksiä siitä, kenet on katsottava lapsen äidiksi. Äitinä voidaan tavanomaisoikeudellisin perustein pitää naista, joka on synnyttänyt lapsen. Tätä kutsutaan *mater est* -säännöksi. Tämä periaate pätee myös tilanteisiin, joissa nainen toimii sijaissynnyttäjänä, ja tapauksiin, joissa raskaus on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta tai alkioista. (Kangas 2012, 43; Gottberg 2013, 140, 157.)

3.7 Kansainväliset tilanteet

Perheisiin on lisääntyneen liikkuvuuden ansiosta alkanut tulla lisää kansainvälistä sävyä parin viime vuosikymmenen aikana, mikä on tuonut mukanaan lapsipolitiikkaan kansainvälisluonteisia ongelmia. Integraation vaikutukset sosiaali- ja perhelainsäädäntöön voivat olla vielä varsin vähäisiä, mutta kansainväliset tilanteet voivat aiheuttaa myös problematiikkaa. Vastaan voi tulla esimerkiksi tilanteita, joissa kulttuuristen ristiriitojen lisäksi joudutaan ottamaan kantaa toimivalta- ja lainvalintakysymyksiin. Lainsäädäntö EU:ssa ja kansallisella tasolla on muutoksen kourissa. Lyhyellä aikavälillä muutoksia on tullut paljon, ja uudistuksia on luvassa lisää. Perheoikeutta ei ole EU:n alueella tarkoitus täysin yhtenäistää, mutta EU:n oikeuden vaikutus perhelainsäädäntöön on koko ajan kasvamaan päin. Jäsenmaiden välillä on eroavaisuuksia perhekäsityksissä ja esimerkiksi suhtautumisessa samaa sukupuolta olevien henkilöiden oikeuteen solmia keskenään avioliitto. Tästä aiheutuu toisistaan eroavia lainsäädäntöratkaisuja, jotka voivat muodostaa myös käytännön ongelmia ihmisten siirtyessä EU-maasta toiseen. Kansallisista eroista huolimatta ihmisoikeussopimukseen sitoutuneilla EU-mailla on oltava perhelainsäädännössä sama ydinsisältö. (Gottberg 2013, 5; Nieminen 2013, 14–15, 17.)

Kansainvälistymisen haasteisiin on pystytty vastaamaan lainsäädännössä vain osittain. Suomalaisessa lapsioikeudessa on vielä alueita, joilta puuttuu viranomaisen kansainvälistä toimivaltaa, ulkomaisten ratkaisujen tunnustamista ja lainvalintaa koskeva sääntely. Kansainvälistä säätelyä on kuitenkin ulotettu lapsioikeuteemme esimerkiksi siten, että Suomessa on nykyään lakien muodossa voimassa Euroopan Ihmisoikeussopimus (A 439/1990) ja Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (A 1130/1991). Nämä säännökset velvoittavat kaikkia viranomaisia ottamaan toiminnassaan huomioon lapsen edun. (Gottberg 2013, 143.) Ei voida enää ajatella, että kansainvälinen oikeus vain sivuaisi kansallista oikeusjärjestystämme. Kansallinen oikeus, perinteinen perheoikeus, EU:n oikeus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat jo alkaneet nivoutua yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi. (Nieminen 2013, 16–17.)

Kuten jo edellä kävi ilmi, isyysasioissa, joissa mukana on kansainvälisiä liittymiä, lainsäädäntö on ollut pitkään puutteellista ja vanhentunutta. Vasta vuonna 2010 isyyslakia ajanmukaistettiin lisäämällä siihen autonomisia kansainvälisiä säännöksiä. Esimerkiksi jos ulkomaalainen mies oli tunnustanut lapsen Pohjoismaiden ulkopuolella, tunnustamislausemaa voitiin tietyissä tapauksissa pitää isyyslain 15.3 §:n mukaisena tunnustuslausumana, joka mahdollisti isyyden selvittämisen ja

voimaansaattamisen Suomessa. Tärkeimpänä lähtökohtana on asianomaisten henkilöiden asuinmaan laki. Lapsen isyys määräytyy Suomen lain mukaan, jos lapsen äidillä on lapsen syntymähetkellä asuinpaikka Suomessa (IsL 47 §). Tähän voi kuitenkin soveltaa poikkeussäädöksiä, mikäli perheellä on liittymä pääasiallisesti johonkin toiseen valtioon. Viranomaisen toimivalta perustuu myös ensisijaisesti lapsen asuinpaikkaan. (Gottberg 2013, 145.)

Vuonna 1980 tuli voimaan laki pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta (352/1980), jossa säädetään, ettei Pohjoismaissa annettua isyyttä koskevaa lainvoimaista tuomiota taikka pohjoismaisen viranomaisen vahvistamaa isyyttä tarvitse erikseen selvittää tai vahvistaa Suomessa. Pohjoismaiset vahvistetut isyysasiat ovat siis voimassa sellaisenaan. Asianosaisten kansalaisuudella taikka asuinmaalla ei ole merkitystä, vaan sillä, että isyyden voimassaolon on asianmukaisesti vahvistanut pohjoismainen viranomainen. (Gottberg 2013, 171; Laki pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta 1 §).

Uuteen isyyslakiin on otettu säännös, jonka mukaan isyyden tunnustamisen ottaa ulkomailla vastaan Suomen edustuston virkamies, jolla on konsulipalvelulain (498/1999) 33 §:n mukainen oikeus suorittaa edustustossa julkisen notaarin tehtäviä. Tunnustamislausuma voidaan antaa vieraassa valtiossa noudattaen kyseisen valtion lain mukaista muotoa ja menettelyä. Ennen lapsen syntymää annettu isyyden tunnustaminen on vaikutukseton, jos isyyden selvittämisen alkaessa Suomen viranomaisilla ei ole toimivaltaa isyyttä koskevassa asiassa. (Uusi IsL 17.3, 18.2–3 §.)

Jo ennen kansainvälisten normistojen säätämistä suomalaiset viranomaiset ottivat vastaan ja vahvistivat Suomessa asuvaa lasta koskevan isyyden tunnustamisen myös tunnustajan ollessa ulkomaalainen. Tällä ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa voida taata lapsen oikeuksien toteutumista isän kotimaassa, missä suomalaiselle tunnustamiselle ei välttämättä myönnetä samoja oikeusvaikutuksia kuin täällä. Monissa oikeusjärjestyksissä avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella ei ole vielä tänä päivänäkään mahdollista saada avioliapseen verrattavaa asemaa edes miehen vapaaehtoisin toimin. (Gottberg 2013, 171.) Samoin kuin Suomessakin, monikulttuurisissa tilanteissa sovelletaan *Pater est* -olettaa lapsen syntyessä avioliiton aikana (Kangas, 2012, 43).

4 LAPSEN ETU

Lapsen etua voidaan pitää lainvalmistelua ohjaavana yleisperiaatteena, oikeudellista toimintaa ohjaavana erityisnormina sekä lasta koskevan ratkaisun oikeellisuuden kriteerinä (Kangas 2012, 38). Lapsen edun määrittely voi olla vaikeaa, koska eri tahoilla voi olla eriävät käsitykset siitä, mikä on lapselle hyväksi. Lapsen edun merkitys on myös vaihdellut eri aikoina. Lapsen etu on käsitteenä jossain määrin suhteellinen, ja sen käyttämistä on kritisoitu usein vaikeaselkoina, subjektiivisena ja arvioitsijan näkemyksestä riippuvaisena. Lapsen etua määriteltäessä pyritään kuitenkin saamaan mahdollisimman objektiivinen näkemys lapsen parhaasta. Objektiivisuuteen päästään esimerkiksi siten, että useampi arvioitsija pääsee avoimin kriteerein ja toisistaan riippumatta samaan lopputulokseen lapsen edusta. (Freeman 2007, 27; Nurmi & Rantala 2011, 26; Ensi- ja turvakotien liitto, 2015. Viitattu 19.2.2015.)

Lapsen edun sisältöä voidaan avata tarkastelemalla käsitettä eri kielillä. Lapsen edun käsite on englanniksi käännettynä *child's best interests* ja ruotsiksi *barnets bästa*. Suora käännös lapsen edusta voisi siis aivan yhtä hyvin olla sanapari *lapsen paras*. Lapsen edun toteutuminen on lapsen *oikeus*, kun taas aikuisten *velvollisuus* on hakea lapsen kannalta parasta mahdollista ratkaisua kussakin tilanteessa. Lapsen paras on aina määriteltävä tapauskohtaisesti, ja arviointiin sisältyy aina myös tulkintaa. Lapsen edun arviointi on jatkuvaa vuorovaikutusta lapsen kanssa, lapsen näkökulman huomioon ottamista ja arvostamista, sekä aikuisten vastuun ja velvollisuuksien punnitsemista. Arviointi on myös parhaan mahdollisen asiantuntemuksen hyödyntämistä ja tinkimätöntä lapsen ihmisoikeuksiin sitoutumista. (Nurmi & Rantala 2011, 25, 27–28, 37.)

Yksinkertaistettuna lapsen etu on lapsen kannalta paras vaihtoehto kussakin tilanteessa. Lapsen edun arviointi perustuu jokaisen lapsen kohdalla tehtävään yksilölliseen arviointiin, joten päätökset tehdään aina tapauskohtaisesti harkiten (Peltonen & Timonen 2013, 15). Lapsen edun kriteereitä ovat ensisijaisesti lapsen ihmisoikeuksien ja lain määrittelemien perusoikeuksien toteutuminen. Toinen tärkeä osa lapsen edun määrittelyssä on lapsen oma mielipide, kokemukset ja tärkeysjärjestykset. Lapsella on myös oikeus olla kertomatta mielipidettään. Lapsen etu ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että lasta koskevat päätökset ja ratkaisut tehtäisiin niin kuin lapsi tai hänen vanhempansa haluaisivat. Lapsen etua pohdittaessa tulisi kyetä kauaskantoisiin ratkaisuihin, eikä

ajatella ainoastaan nykyhetkeä. (Ensi- ja turvakotien liitto, 2015. Viitattu 19.2.2015; Nurmi & Rantala 2011, 26.) Vanhemmuutta koskevana lähtökohtana tulee olla lapsen oikeus vanhempiin, ei vanhempien oikeus lapseen (Kurttila & Helander, 2014. Viitattu 23.3.2015).

4.1 Lapsen etu lapsioikeudellisen sääntelyn perusarvona

Lapsioikeudella tarkoitetaan niiden säännösten kokonaisuutta, joilla määritellään lapsen oikeudellista asemaa. Lapsioikeus käsittää säännökset, joilla määritellään lapsen suhde hänen biologisiin ja ottovanhempiinsa, mutta siihen sisältyvät myös esimerkiksi elatus- ja huoltoasiat, sekä lastensuojelulainsäädäntö. Lisäksi lapsioikeuden alaan kuuluvat lapsen oikeuksia koskevat sopimukset ja lapsen asemaa koskevat kansainvälisyksityisoikeudelliset määräykset. (Kangas 2012, 37.)

Lapsen etu on noussut modernin lapsioikeudellisen sääntelyn perusarvoksi, johon viitataan sekä kansainvälisessä lainsäädännössä että kansainvälisissä sopimuksissa. Lapsen etu on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeisenä periaatteena. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, jonka tärkein tavoite on turvata lapsen perusoikeudet eli terveys, tasa-arvo, oikeus koulutukseen ja turvaan. Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 1991, joten se velvoittaa Suomea juridisesti. Sopimus korostaa kolmea pääperiaatetta. Ensimmäinen kantava periaate on, että lapsella on oikeus suojeluun. Toiseksi lapsella on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Kolmanneksi lapsella on oikeus huolenpitoon, hoivaan ja tasapainoiseen kasvatukseen. (Nurmi & Rantala 2011, 41, 49; Kangas 2012, 20, 38; Unicef 2015, viitattu 23.2.2015; Väestöliitto 2015, viitattu 19.2.2015.)

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Sopimuksen 7 artiklan 1. kohdan määrittelemänä lapsella on oikeus tuntee vanhempansa ja saada heiltä hoitoa ja huolenpitoa, mikäli tämä on mahdollista. (A lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991, myöhemmin SopS 60/1991.) Lapsen edun käsite sitoo päätöksentekijöiden ohella myös lapsen vanhempia, joilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvattamisesta ja lapsen edun toteutumisesta. Kunnan, seurakunnan ja valtion tehtävänä on tukea vanhempia tässä tehtävässään tarjoamiensa palveluidensa muodossa. Mikäli lapsen vanhemmat eivät toimi lapsen edun

mukaisesti, sosiaalitoimella on velvollisuus puuttua tilanteeseen. Valtiolla on viime kädessä vastuu lapsen edun toteutumisesta. (PL 19.3 §; Nurmi & Rantala 2011, 29–30.)

Lastensuojelulaissa (427/2007) määritellään, että lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lisäksi lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tarjottava tarvittavaa apua riittävän varhain ja tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään (1:2.1–2 §). Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa täytyy aina ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon useita seikkoja, jotta lapselle saataisiin turvattua tasapainoinen kehitys, hyvinvointi ja jatkuvat ihmissuhteet. On kiinnitettävä huomioita siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle turvallisen kasvuympäristön, huolenpidon, koulutuksen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Lapsella tulee olla oikeus henkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuulliseksi aikuiseksi tulee tukea ja edistää. (1:4 §.)

4.2 Lapsen edun toteutuminen isyyslaissa

Lapsen edun toteutuminen on tärkeä periaate isyyslaissa. Kuten jo aikaisemmin todettiin, kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (SopS 60/1991 3. artikla, 1. kohta). Huomattava osa lapsien oikeudellista asemaa säätelevistä laeista ja ratkaisuista liittyy tavalla toisella myös lapsen vanhempiin tai heidän välisiin suhteisiinsa (Kangas 2012, 38). Isyyslaki ei ole tästä säännöstä poikkeus. Isyyslaki on säädetty, jotta lapsen ja hänen isänsä välinen sukulaisuussuhde voidaan lain määrittämällä tavalla todeta, vahvistaa tai kumota (IsL 1 §; Uusi IsL 1 §).

Lainsäätäjän painotus perheideologioissa on ajan kuluessa muuttunut. Avioliiton asemaa haluttiin aikaisemmin korostaa, ja lapsen edut toteutuivatkin parhaiten nimenomaan lapsen syntyessä avioliittoperheeseen. Esimerkiksi ennen vanhaan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys voitiin vahvistaa vain, jos mies halusi tunnustaa lapsen. Isyyslain voimaantulon myötä isyys on vahvistettavissa, jos polveutumisesta on esitettävissä riittävä näyttö. Lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta painotetaan nykyisin huomattavasti enemmän kuin vuosina ennen isyyslain säätämistä, eikä esimerkiksi avioliittoisuuden edistämistä voida enää pitää arvona, joka kilpailisi lapsen edun kanssa. (Gottberg, 1995, 44; HE 91/2014 vp, 4.)

Isyyslakia valmisteltaessa yksi ensisijaisista tavoitteista oli edistää lapsen edun toteutumista isyysasioissa noudattaen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen seitsemännessä artiklassa vahvistettua lapsen oikeutta syntymästään asti tuntea molemmat vanhempansa, mikäli se on mahdollista, riippumatta niistä perheolosuhteista, joihin lapsi syntyy. Ketään ei saa asettaa eri asemaan esimerkiksi iän tai alkuperän perusteella Suomen perustuslain 6.2 §:n syrjintäkieltosäännöksen mukaan. Lapsella, joka asuu vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa, on myös oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista (SopS 60/1991, 9 artikla 3. kohta).

Mannerheimin Lastensuojeluliiton kannanotossa ja lausunnossa eduskunnan lakivaliokunnalle todetaan, että lapsen oikeus vanhempiinsa on yksi tärkeimpiä lapsen oikeuksia ja että isyyslain uudistaminen vahvistaa lapsen oikeuksia. Isyyslain uudistamisessa, kuten kaikessa lapsia koskevassa lainsäädännössä, tulee ottaa huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen yleiset periaatteet, joita ovat syrjimättömyys (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla), lapsen oikeus kehitykseen (6 artikla) ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (12 artikla). Muita isyyslain kannalta tärkeitä ihmis- ja perusoikeusmääräyksiä ovat myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla yksityisyyden- ja perhe-elämän suojasta, perustuslain 6 §:n 3 momentin säännös lasten kohtelusta tasa-arvoisesti ja oikeudesta vaikuttaa kehitystään vastaavalla tasolla itseään koskeviin asioihin, sekä 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta. (MLL 2014, viitattu 20.4.2015.)

Hallituksen esityksessä (91/2014 vp, 3, 17) korostui, että isyyslakiuudistuksen yleisenä ja ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista isyysasioissa. Tärkeäksi nähtiin myös, että isyyttä koskevat erimielisyydet olisi mahdollista selvittää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Isyyslain uudistamisen erityisenä tavoitteena oli ajanmukaistaa isyyden tunnustamiseen liittyviä menettelyjä tilanteissa, joissa isyydestä ei ole epäselvyyttä, kuten lapsen syntyessä vakiintuneeseen avioliittoon. Jo alkuperäistä isyyslakia säädettäessä haluttiin edistää lasten yhdenvertaisuutta poistamalla lainsäädännöstä sellaiset säännökset, jotka asettavat lapset eriarvoiseen asemaan syntyperän perusteella. Erityisesti avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellinen asema paranikin merkittävästi isyyslain voimaantulon myötä.

Toisena tärkeänä tavoitteena oli parantaa lapsen ja äidin oikeuksien toteutuminen ja maksuttoman, ammattitaitoisen avun tarjoaminen isyysasioissa (Gottberg 2013, 145). Riittävän kypsyysasteen

saavuttaneen lapsen itsemääräämisoikeuden tulisi toteutua lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan sekä eurooppalaisen yleissopimuksen 3 artiklan mukaisesti. Lapselle täytyy kuitenkin taata mahdollisuus saada viranomaiselta apua isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa. (HE 91/2014 vp, 17, 19.) Nykyisen isyyslain mukaan lastenvalvojan velvollisuus selvittää lapsen isyys päättyy lapsen täytettyä 15 vuotta (IsL 5 §). Uusi isyyslaki laajentaa isyyden selvittämisen käyttöalaa siten, että myös 15 vuotta täyttäneellä nuorella on mahdollisuus saada lastenvalvojalta tukea isyyden selvittämiseen täysi-ikäiseksi tuloonsa asti (Uusi IsL 4.2 § 1. kohta).

Voimassa olevan isyyslain mukaan vain 15 vuotta täyttäneellä lapsella on suora oikeus vaikuttaa isyysasioissa (IsL 16 ja 43 §). Tämä oikeus perustuu oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa henkilöönsä koskevissa asioissa. Lapsiasiavaltuutetun mukaan isyyslain mukaisia toimia ja päätöksiä tehtäessä olisi kuitenkin hyvä aina selvittää lapsen mielipide, vaikka hän olisi oikeudeton vaikuttamaan päätöksiin, eli myös 15 vuotta nuoremmalta lapselta olisi kuitenkin kysyttävä mielipidettä asiaan, ja otettava se huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen etua koskevien päätösten ja toimenpiteiden mielekkyys ja onnistuminen vaativat tuekseen lapsen omaa osallistumista. Lapsen tulisi voida osallistua häntä koskevien päätösten arviointiin ja valmisteluun. Myös Suomen perustuslaki määrittelee, että lasten on voitava vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (PL 2:6.3 §). Ainut poikkeus tähän voisi olla tilanne, jossa mielipiteen selvittäminen olisi ilmiselvästi lapsen edun vastaista. (Nurmi & Rantala 2011, 6; Kurttila & Helander 2014, viitattu 23.3.2015.)

Viranomaisella on velvollisuus tutkia, että isyyden selvittäminen perustuu biologiseen totuuteen. Tunnustamisen oikeellisuutta valvomalla pyritään suojaamaan lapsen etuja ja estämään tunnustamisen käyttö hylättäviin tarkoituksiin, kuten perintöoikeudellisten tai adoptiota koskevien säännösten kiertämiseen. Virheellisten tunnustusten karsiminen tehokkaalla isyyden tutkimisella on myös omiaan estämään virheellisesti vahvistettujen oikeustilojen ilmitulo myöhemmin, jolloin vallinneen oikeustilan kumoaminen voisi aiheuttaa huomattavaa haittaa, taloudellisia menetyksiä ja henkistä kärsimystä. On tärkeää, että isyyden selvittäminen käynnistyy viranomaisen aloitteesta, elleivät vanhemmat itse ole aktiivisia asiassa. Viranomaisen tutkimisvelvollisuus isyysasioissa on lapsen edun mukaista. (HE 91/2014, 7, 10.)

Isyyden totuudenmukaista selvittämistä voidaan lähes poikkeuksetta pitää lapsen edun mukaisena, koska isyyden vahvistamisen myötä lapsi saa tietää alkuperänsä ja tapaamisoikeuden kautta mahdollisuuden muodostaa kiintymyssuhteen isäänsä. Isyyden vahvistamisen kautta lapsella on oikeus

periä molemmat vanhempansa, ja hänellä on mahdollisuus tietää oma biologinen alkuperänsä, eli kyseessä on sekä taloudellinen että sosiaalinen etu. Lisäksi lapsi saa esimerkiksi perintöoikeuden isään ja isän puoleiseen sukuun sekä oikeuden saada eläkettä, jos isä kuolee ennen kuin lapsi täyttää 18 vuotta. Biologisen isän selvittäminen voi myös suojella lasta isyyden riitauttamiselta myöhemmin esimerkiksi tilanteessa, jossa äidin ja aviomiehen parisuhde päättyy. Isyyden vahvistamisen jälkeen isälle jää velvollisuus osallistua lapsen elatukseen, sekä oikeus tavata lastaan. Isyyden vahvistaminen on siis monelta kantilta lapsen oikeuksia parantava oikeustoimi. Lapsen oikeus tietää alkuperänsä ja biologisen isän oikeus vahvistaa isyytensä voidaan katsoa sellaisiksi perusoikeuksiksi, joita ei ole syytä rajoittaa sosiaalisen vanhemman edun nimissä. (Perintökaari 40/1965, 2:1 §; Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 1-2 §; LA 51/2009 vp.)

Vaikka isyyslain perustavoitteena on, kuten aikaisemmin on jo todettu, todellisten isyyksien perustaminen ja pysyttäminen, laissa on myös toinen perusperiaate, joka konkretisoituu kanneaikojen rajoittamisessa. Vanhempien kumoamiskanteen nostamisen aikarajoja on lyhennetty viidestä vuodesta kahteen vuoteen isyystutkimusmenetelmien kehittyessä. Aikuisten velvollisuus on reagoida isyysasioissa lapsen vielä ollessa pieni. Tällä pyritään jo muodostuneen sosiaalisen perheaseman suojaamiseen. Kanneaika voi olla myös alle kaksi vuotta, mikäli lapsi oli kirjallisesti selitetty omaksi siitä huolimatta, että miehellä oli aihetta epäillä isyyttään ja hän oli tietoinen siitä, ettei lapsi välttämättä ole hänen omilla sukusoluillaan hedelmöitetty. (Gottberg 2013, 162.)

Uuden isyyslain tavoitteena on löytää tasapaino lapsen biologisten, oikeudellisten ja sosiaalisten vanhempien edun välillä. Isyyslain tulee turvata lisäksi osapuolten oikeutta perhe-elämään tarkoituksenmukaisella tavalla. (HE 91/2014 vp, 17.) Seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu kuvastaa hyvin tuomioistuimen tekemää arviointia lapsen edusta.

Hakemus, joka tarkoitti edunvalvojan määräämistä lapselle päättämään hänen puolestaan isyyden kumoamiskanteen nostamisesta sekä kanteen ajamiseksi, hylättiin, kun ei ollut esitetty riittäviä perusteita sille, että isyyden kumoaminen olisi lapsen edun mukaista. (KKO 1.3.2002 T 593, Finlex.)

Asiassa olivat vastakkain A:n argumentit aineelliseen totuuteen pyrkimisestä ja epätietoisuuden poistamisesta ja toisaalta B:n vetoaminen hyvään ja pitkäaikaiseen isä-lapsi -suhteeseen, lapsen kanneoikeuden säilymiseen sekä myös siihen, ettei A ole tuonut esille ketään vaihtoehtoista isäehdokasta. Ratkaisusta voitaisiin esittää tulkinta, että tuomioistuin painotti tässä tapauksessa enemmän sosiaalisen vanhemmuuden merkitystä, kuin biologisten tosiseikkojen tutkimista. Kyse

oli siitä, että tulisiko isyysolettaman piiriin syntyneen lapsen saada lastenvalvoja edunvalvojakseen isyyden kumoamiskanteen nostamiseksi.

Isyysolettaman mukaan aviomies on lapsen laillinen isä, jos lapsi syntyy avioliiton aikana (IsL 2 §; Uusi IsL 2 §). Voimassa oleva laki määrittelee, että jos avioliitto purkautuu ennen lapsen syntymää, aviomies on lapsen isä vain, jos lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Tätä normia esitettiin uuden isyylain muutosprosessissa muutettavaksi siten, että lapsen isyysolettamaa laajennettaisiin koskemaan myös tilannetta, jossa aviomies olisi kuollut ennen lapsen syntymää, vaikka lasta ei olisikaan voitu siittää avioliiton aikana. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että isyysolettaman toteutumiseksi ei enää vaadittaisi sitä, että lapsi on voitu siittää avioliiton aikana. Perusteluna tähän oli se, että pari on voinut avioitua juuri siitä syystä, että he ovat halunneet turvata raskaana olevan kumppanin ja lapsen aseman. Jos mies kuolisi ennen lapsen syntymää, leski joutuisi nostamaan kanteen miehen oikeudenomistajia vastaan isyyden vahvistamiseksi. (HE 91/2014 vp, 11.) Lapsiasianvaltuutettu piti tätä ehdotusta lausunnossaan perusteltuna ja selkeänä, lapsen edun turvaavana seikkana (Kurttila & Helander 2014).

Aina isyyttä ei kuitenkaan voida selvittää. Vaikka isyyden selvittäminen olisikin ensiarvoisen tärkeää lapsen edun näkökulmasta, isyyslaissa on kuitenkin päädytty siihen, että esimerkiksi asianosaisen sukulaisia voidaan isyyden selvittämistarkoituksessa tutkia vain heidän nimenomaisella suostumuksellaan. Tätä on perusteltu sillä, että tutkimuksissa voisi käydä ilmi muidenkin kuin isyyden selvittämisen kohteena olevan lapsen syntyperään liittyviä asioita. Tästä syystä vain varsinaiset asianosaiset voidaan velvoittaa sakon uhalla oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin. Luovutetusta sukuolusta syntynyt lapsi puolestaan on oikeutettu saamaan tiedon luovuttajan tunnuksesta, ja mahdollisesti tunnuksen avulla tiedon luovuttajan henkilöllisyydestä. Tämä tieto ei kuitenkaan synnytä lapselle mitään muita oikeuksia, joita isyyden vahvistamisen kautta lapselle kuuluisi. Lapsen syntyessä hedelmöityshoidon tuloksena, lapsi saa juridisen isän vain siinä tapauksessa, että siittiöiden luovuttaja on antanut isyyden vahvistamiseen suostumuksensa. (L hedelmöityshoidoista 23 §; Gottberg 2013, 148, 159.) Yhteiskunta voi ottaa taloudellisen isyyden lopullisesti kannettavakseen vain tilanteissa, joissa lapselle ei voida ollenkaan vahvistaa juridista isää (Gottberg 1995, 372).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata kahteen asetettuun tutkimuskysymykseen. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli tutkia mitkä ovat uuden isyyslain merkittävimmät muutokset. Toisena tutkimusongelmana oli selvittää miten lapsen etu toteutuu uudessa isyyslaissa. Tutkimuskysymyksien voidaan katsoa osittain linkittyvän toisiinsa, sillä tehdyt uudistukset ovat lähtökohtaisesti parantaneet lapsen edun toteutumista. Seuraavaksi kuitenkin vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen koskien isyyslaissa tapahtuneita muutoksia. Lopuksi käsitellään toista tutkimuskysymystä eli lapsen edun toteutumista uudessa isyyslaissa.

Voimassa oleva isyyslaki kumoutuu uuden isyyslain tullessa voimaan 1.1.2016. Vaikka isyyslaki onkin nyt käynyt läpi kokonaisvaltaisen uudistuksen, voi lainsäädännön muutostarpeita aiheutua tulevaisuudessa edelleen. Kansainvälisten sopimusten hyväksymisen myötä lainsäädäntäympäristössä ja yhteiskunnassamme on tapahtunut useita muutoksia alkuperäisen isyyslain säätämisen jälkeen, joten isyyslakiuudistukselle oli vahvoja perusteita. Tärkeimmiksi perusteluiksi isyyslain uudistamiselle nousee kuitenkin naisen ja miehen välisen, sekä lasten syntyperästä riippumattoman tasa-arvon edistäminen ja lapsen edun aikaisempaa parempi toteutuminen. Uusi isyyslaki toteuttaa monia merkittäviä muutoksia.

Naisen ja miehen tasa-arvon toteutumisen kannalta tärkein muutos on, että äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä ja isyyden vahvistuskanteen nostamista poistuu uuden lain voimaantulon myötä. Äidin valta päättää yksin lapsensa vanhemmuudesta näin ollen poistuu. Äidin vastustuksen poistaminen on varmasti merkittävä uudistus jo siitäkin syystä, että isyyden selvittäminen on keskeytynyt yleisimmin nimenomaan äidin kirjallisen vastustuksen takia. Esimerkiksi vuonna 2013 keskeytettiin 73,3 prosenttia selvityksistä äidin vastustuksen johdosta.

Toinen konkreettinen miehen oikeuksia parantava uudistus on, että miehen mahdollisuudet saada isyys selvitettyksi paranevat kanneoikeuden laajentamisen seurauksena. Voimassa olevan lain mukaan isänä itseään pitävällä miehellä on oikeus ajaa isyyden vahvistamista koskevaa kantetta vain, jos maistraatti ei ole hyväksynyt hänen tunnustamistaan vedoten epäilyyn isyyden todennäköisyydestä. Miehen on siis kanneoikeuden saamiseksi edellytetty isyyden tunnustamista ilman varmuutta omasta isyydestään. Tämä kuitenkin muuttuu uuden isyyslain myötä. Isyyden vahvistamista koskevan kanteen voi uuden isyyslain myötä nostaa myös tunnustamatta isyyttään (Uusi IsL 24 §).

Edellä mainittujen lisäksi mies, joka pitää itseään lapsen isänä aviomiehen sijasta, voi voimassa olevasta laista poiketen vaatia aviomiehen isyyden kumoamista kanteella tiettyjen perhe-elämän suojaan liittyvien edellytysten täyttyessä. Vaikka keskeinen periaate isyyden vahvistamisessa on, että lapselle vahvistettaisiin vain todelliseen geneettiseen sukulaisuuteen perustuvia isyyksiä, laissa on toisaalta myös perhe-elämän suojaan liittyvä periaate, jolla halutaan turvata jo syntyneitä sosiaalisia perhesiteitä. Tästä syystä isänä itseään pitävän miehen oikeutta kumota aviomiehen isyys on haluttu rajata vain tapauksiin, joissa lapsen ja tämän toisen miehen välille olisi jo ehtinyt syntyä perheside (Uusi IsL 42.2). Mikäli taas aviomies on lapsen syntymästä asti ollut lapsen sosiaalinen isä, ei tällaista pysyvää perhesidettä saisi rikkoa perheen ulkopuolinen henkilö, vaikka hän biologinen isä olisikin.

Kanneoikeuden rajoituksella on haluttu estää tahallinen kiusanteko. Tästä voitaisiin esittää tulkinta, että lainsäätäjä haluaa edelleen painottaa tällä ratkaisullaan tietynlaista avioliittoon liittyvää pysyvyyttä. Halutaan tavallaan olettaa, että avioliittoon syntyvät lapset ovat avioparin omia. Lapsia saaneen, yhdessä asuvan avioparin voidaan myös olettaa muodostavan sosiaalinen perhe. Avioliitto on edelleen perhemuodoista yleisin Suomessa, ja isyyslaissa mainittu avioliiton isyysolettaja on pysynyt uudistuksesta huolimatta lähes entisellään, vaikka avioliiton ulkopuolinen syntyvyys on jatkuvasti kasvanut. Avioliittoon syntyneen lapsen juridisina vanhempina pidetään edelleenkin lähtökohtaisesti aviolapsen synnyttäneitä naista ja hänen aviopuolisoaan.

Isyyslain mukaan aviomies on lapsen laillinen isä, jos lapsi syntyy avioliiton aikana (IsL 2 §; Uusi IsL 2 §). Tämä perinteinen isyysolettaja säilyy lähes muuttumattomana uuden lain voimaantulon myötä, eikä biologisella totuudella ei ole tämän oletuksen rinnalla yhtä suurta painoarvoa. Isyysolettaa tullaan kuitenkin laajentamaan hieman. Voimassa oleva laki määrittelee, että jos avioliitto purkautuu ennen lapsen syntymää, on aviomies lapsen isä vain, jos lapsi on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Lapsen isyysolettaa laajennetaan koskemaan uuden lain voimaantulon jälkeen myös tilannetta, jossa aviomies on kuollut ennen lapsen syntymää, vaikka lasta ei olisikaan voitu siittää avioliiton aikana. Riittää, että lapsi on voitu laittaa alulle aviomiehen eläessä, vaikka avioliitto olisikin astunut voimaan vaikka vain paria kuukautta ennen lapsen syntymää. Tämä uudistus vastaa paremmin nykyaikaista ajattelua siitä, että lapsi voidaan hyväksytysti laittaa alulle jo ennen avioitumista. Lapsia syntyy nykyään paljon avioliiton ulkopuolella, ja tämä on jo suhteellisen pitkään ollut yhteiskunnassamme moraalisesti hyväksyttävää. Lakimuutos osittain heijastaa tätä kehitystä.

Isyyden selvittämisen käyttöalaa laajennetaan uuden isyyslain voimaantulon myötä koskemaan aikaisempaa vanhempia lapsia. Aikaisemmin lastenvalvojien toimintavelvollisuus auttaa lasta isyyden selvittämisessä päättyi lapsen täytettyä 15 vuotta (IsL 5 §). Uusi isyyslaki velvoittaa lastenvalvojan avustamaan lasta ja lapsen äitiä isyyden selvittämisessä, kunnes lapsi on 18 vuotta (Uusi IsL 4.2 § 1. kohta). Lapsen mahdollisuus saada viranomaiselta apua isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa näin ollen paranee lakiuudistuksen myötä, joten tämä on varsin merkittävä lapsen asemaa parantava uudistus.

Lisäksi ennen lokakuun ensimmäistä päivää vuonna 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille palautetaan uuden isyyslain voimaantulon myötä kanneoikeus isyyden vahvistamisessa koskevista asioista. Ennen kyseistä päivää syntyneiden lasten kanneoikeus vanheni isyyslain voimaantulon (7.2 §) mukaisen viiden vuoden määräajan vuoksi 1.10.1981. Tämä uudistusehdotus sai myös vastustusta, sillä tällä uudistuksella voisi olla vaikutuksia esimerkiksi jo suoritettuihin perinnönjakoihin. Lain tulisi olla ennakoitavissa, jotta oikeusvarmuuden periaate toteutuisi. Takautuva lainsäädäntö voi hieman kolhaista tätä oikeusvarmuutta, ja lisäksi omaisuuden suojan periaatetta, jos esimerkiksi jo vuosia sitten suoritettuja perinnönjakoja jouduttaisiin tekemään uudelleen. Kaikilla kuitenkin tulisi olla tasavertaiset oikeudet saada selvitettyksi oma alkuperänsä. Tästä periaatteesta huolimatta perintöoikeutta päädyttiin rajoittamaan tilanteissa, joissa perittävä on kuollut ennen 31.1.2012. Tällä rajoituksella pyritään välttämään massiiviset takautuvat perintöjen uudelleenjaot, ja mahdollisesti estettäisiin ainoastaan taloudelliseen hyötyyn perustuva isyyskanteiden nostaminen. Lakiin sisällytettiin kuitenkin kohta, jonka mukaan perintöoikeus on tästä rajoituksesta huolimatta tilanteessa, jossa perintö on mennyt valtiolle, tai jos rajoitus johtaisi selvästi epäoikeudenmukaiseen asetelmaan esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneiden sisarusten kesken (Uusi IsL 67§). Lakiin jätettiin niin sanotusti tulkinnan varaa.

Lain käyttöala laajenee myös koskemaan aviopuolisoita, jotka haluavat selvittää isyyden. Lastenvalvoja auttaa isyyden selvittämisessä, jos aviopuolisot haluavat selvittää isyyden kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä (Uusi IsL 4.2 § 3. kohta). Isyyden tunnustamista koskevaa menettelyä on helpotettu myös niissä tilanteissa, joissa isyydestä ei ole epäselvyyttä. Esimerkiksi isyys voidaan tunnustaa uuden lain voimaantulua jo ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäyntien yhteydessä, mikä helpottaa erityisesti avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten osalta tehtävää tunnustusmenettelyä. Isyyden tunnustaminen mahdollistetaan lisäksi tilanteessa, jossa lapsi kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, ettei miehen tunnustamislausumaa olisi voitu antaa lapsen eläessä olosuhteet huomioon ottaen.

Isyyden vahvistamista on myös helpotettu myös muissa riidattomissa tapauksissa. Esimerkiksi jos mies ehtii kuolla ennen lapsen syntymää, voidaan isyys uuden lain mukaisesti vahvistaa maistraatin päätöksellä, jos miehen oikeudenomistajat tähän suostuvat. Aikaisemmin tällaiset tapaukset käsiteltiin tuomioistuimessa. Uudistus tulee vähentämään tuomioistuinten taakkaa, kun riidattomat tapaukset voidaan käsitellä maistraateissa.

Seuraavaksi käsitellään toista tutkimuskysymystä, eli miten lapsen etu toteutuu uudessa isyyslaissa. Voidaan jo heti alkuun todeta, että lapsen etu toteutuu uudessa isyyslaissa aikaisempaa paremmin. Suomi on sitoutunut alkuperäisen isyyslain voimaantulon jälkeen kansainvälisiin sopimuksiin, kuten esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien sopimukseen ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen. YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoittamana kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (SopS 60/1991 3. artikla, 1. kohta). Kansainvälisiin ihmisoikeuksiin sitoutuminen on ollut merkittävä peruste muuttaa isyyslakia lapsen oikeuksia paremmin huomioiviksi.

Jo alkuperäisenkin isyyslain keskeisenä periaatteena on lapsen edun toteutuminen. Isyyslain tarkoitus on vahvistaa, todeta tai kumota lapsen ja isän välinen sukulaisuussuhde. Isyyden vahvistamisen kautta lapsella on oikeus periä molemmat vanhempansa, ja hänellä on mahdollisuus tietää oma biologinen alkuperänsä, eli kyseessä on sekä taloudellinen että sosiaalinen etu. Lisäksi lapsi saa esimerkiksi perintöoikeuden isään ja isän puoleiseen sukuun sekä oikeuden saada eläkettä, jos isä kuolee ennen kuin lapsi täyttää 18 vuotta. Biologisen isän selvittäminen voi myös suojella lasta isyyden riitauttamiselta myöhemmin esimerkiksi tilanteessa, jossa äidin ja aviomiehen parisuhde päättyy. Isyyden vahvistamisen jälkeen isälle jää velvollisuus osallistua lapsen elatukseen, sekä oikeus tavata lastaan. Isyyden vahvistaminen on siis monelta kantilta lapsen oikeuksia parantava oikeustoimi.

Uudessa isyyslaissa on useita lapsen edun kannalta merkittäviä muutoksia. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on oikeus tuntea omat vanhempansa, mikäli se vain on mahdollista. Tämän periaatteen toteutuminen on yksi isyyslain uudistuksen keskeisimmistä tavoitteista, eli lainsäädännöllä pyritään mahdollistamaan se, että lapsi saisi tietää omat biologiset juurensa. Lapsen mahdollisuudet saada tuntea molemmat vanhempansa paranevat, kun äidin oi-

keudesta vastustaa isyyden selvittämistä ja isyyden vahvistuskanteen nostamista luovutaan. Voimassa olevan lain perusteluissa äidin vastustusoikeutta perusteltiin sillä, että jos lapsen huoltajana oleva äiti vastustaa isyyden vahvistamista eikä mies, joka on lapsen isä, vapaaehtoisesti tunnusta isyyttään, ei isyyden vahvistaminen yleensä voi olla myöskään lapsen edun mukaista. Äitiä siis pidettiin tavallaan lapsen edun parhaimpana asiantuntijana. Äidin vastustusoikeutta on kuitenkin kritisoitu, sillä mies ei välttämättä edes ole tietoinen siitä, että hänellä on lapsi. Isälläkin tulisi myös olla jonkinlaisia keinoja saada olla isä, ainakin niin halutessaan. Lapsen etua tulisi kuitenkin arvioida mieluiten puolueeton taho, kuten lastenvalvoja tai viime kädessä tuomioistuin. Ratkaisuun ei saisi vaikuttaa vanhempien ehkä ristiriidassa olevat intressit vaan tarkastelun lähtökohtana tulee aina olla lapsen etu.

Uudistuksen myötä nimenomaan viranomaiselle jätetään viime kädessä vastuu arvioida, onko isyyden selvittäminen lapsen edun mukaista. Onkin myös lapsen edun mukaista, että isyyden selvittäminen voi arvioida objektiivisesti puolueeton, perheen ulkopuolinen henkilö. Näin lapsella on paremmat mahdollisuudet saada tuntee molemmat vanhempansa, edellyttäen siis, että se on lapsen etu. Lapsen oikeus tietää alkuperänsä ja biologisen isän oikeus vahvistaa isyytensä voidaan katsoa sellaisiksi perusoikeuksiksi, joita ei ole syytä rajoittaa sosiaalisen vanhemman edun nimissä. Oikeus saada tietää oma alkuperänsä voi kuitenkin toteutua vain, mikäli lapsen geneettisten vanhempien henkilöllisyys tiedetään. Äidillä on tehdyistä uudistuksista huolimatta tosiasiallinen mahdollisuus estää lapsen isyyden selvittäminen, jos hän ei yksinkertaisesti suostu antamaan mitään tietoa isästään, eikä isästä saada tietoja mitään muutakaan kautta. Isyyttä ei tällaisessa tapauksessa voida selvittää, ellei isäehdokas itse ole tietoinen, että hänellä on lapsi.

Uusi isyyslaki laajentaa aikaisempaa isyysolettamaa koskemaan tilannetta, jossa lapsi olisi voitu siittää ennen isän ja äidin avioliittoa, vaikka mies olisi kuollut ennen lapsen syntymää, eikä lasta laitettu todennäköisesti alulle itse avioliiton aikana. Lapsen vanhemmat ovat voineet avioitua juuri-kin siitä syystä, että he ovat halunneet turvata raskaana olevan kumppanin ja lapsen aseman aviomiehen kuoleman varalta. Miehen kuoltua ennen lapsen syntymää, voidaan isyys uuden lain mukaisesti vahvistaa maistraatin päätöksellä, jos miehen oikeudenomistajat tähän suostuvat. Mikäli isyyden selvitys ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat miehen olevan lapsen isä ja isyyden vahvistamiselle on miehen oikeudenomistajien suostumus, voidaan isyys vahvistaa riidattomasti maistraatissa. Lapsi saa tämän uudistuksen myötä todennäköisemmin vahvistetun isän kuin aikaisemmin. Lapsi saa myös isyyden vahvistamisen myötä periä kuolleen isänsä, mikä on huomattavasti lapsen etua parantava seikka.

Uudistuksen myötä isänä itseään pitävillä miehillä on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet nostaa isyysasioissa kanne. Miehen kanneoikeuden laajeneminen parantaa miehen asemaa isyyden vahvistamista koskevassa asiassa, mutta myös lapsen etua. Miehen kanneoikeus edesauttaa myös lapsen mahdollisuutta saada juridisesti vahvistettu isä. Vaikka aikaisemmin äiti olisi voinut esimerkiksi kieltäytyä antamasta oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen tarvittavaa näytettä, on miehellä kuitenkin mahdollisuus saada oikeusgeneettiset tutkimukset tehdyksi, mikäli hän on oikeutettu nostamaan isyysasian vireille tuomioistuimessa. Lastenvalvojalla ei ole käytettävissään pakkokeinoja isyysasioissa, mutta tuomioistuinhan voi isyyden selvittämiseksi velvoittaa näytteenottoon lapsen, äidin ja isäehdokkaan sakon uhalla.

Aina isäehdokas itse ei haluaisi kuitenkaan tunnustaa isyyttään. Lapsella on yhtä lailla oikeus nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi. Tuomioistuin voi velvoittaa sakon uhalla näytteen otettavaksi, vaikka mies ei tätä haluaisikaan vapaaehtoisesti antaa. Eli, kun oikeusgeneettinen isyystutkimus on tehty, ja vaikka isäksi tutkimuksen perusteella todettu mies ei haluaisikaan tunnustaa isyyttään, voidaan isyys silti vahvistaa tuomioistuimessa, jos testit todistavat miehen lapsen isäksi. Lapsi saa siis vähintäänkin taloudellisessa mielessä vanhemman, vaikka sosiaalista perhesidettä ei välttämättä isyyden vahvistamisen myötä syntyisi.

Lapsen oikeus molempiin vanhempiin tulee turvatuksi uuden lain myötä entistä paremmin, kun isyyden selvittämisen käyttöalaa laajennetaan. Aikaisemmin lastenvalvojen toimintavelvollisuus auttaa lasta isyyden selvittämisessä päättyi lapsen täytettyä 15 vuotta (IsL 5 §). Uuden lain myötä lastenvalvojalla on velvollisuus avustaa lasta ja lapsen äitiä isyyden selvittämisessä, kunnes lapsi on 18 vuotta (Uusi IsL 4.2 § 1. kohta). Lapsen mahdollisuus saada viranomaiselta apua isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa paranee lakiuudistuksen myötä.

Lain käyttöala laajenee myös koskemaan aviopuolisoita, jotka haluavat selvittää isyyden isyysolettamasta huolimatta. Lastenvalvoja auttaa isyyden selvittämisessä, jos aviopuolisot haluavat selvittää isyyden kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä (Uusi IsL 4.2 § 3. kohta). Se, että isyyden riitauttamista on rajoitettu kanneajoin, voidaan katsoa lapsen edun mukaiseksi, sillä lapsen isyyttä koskevat erimielisyydet on hyvä pyrkiä selvittämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällä pyritään suojaamaan jo muodostunutta sosiaalista perheyhteyttä. Isyyden totuudenmukaista selvittämistä voidaan lähes poikkeuksetta pitää lapsen edun mukaisena, koska isyyden

vahvistamisen myötä lapsi saa tietää alkuperänsä ja tapaamisoikeuden kautta mahdollisuuden muodostaa kiintymyssuhteen isäänsä.

Isyyden tunnustamista koskevaa menettelyä on helpotettu niissä tilanteissa, joissa isyydestä ei ole epäselvyyttä. Esimerkiksi isyys voidaan tunnustaa uuden lain voimaantultua jo ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäyntien yhteydessä. Tällä on helpotettu erityisesti avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten osalta tehtävää tunnustusmenettelyä. Tämä uudistus parantaa näin myös lasten yhdenvertaisuutta eri perhemuotojen välillä. On myös lapsen etu, että hänen on mahdollista saada isyyden tunnustamisen kautta isä nopeammin. Isyyden tunnustaminen mahdollistetaan lisäksi tilanteissa, jossa lapsi kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, ettei miehen tunnustamislausemaa olisi voitu antaa lapsen eläessä olosuhteet huomioon ottaen. Se, että lapsen isyys voidaan tunnustaa jo ennen lapsen syntymää, helpottaa lähinnä vanhempien elämää, mutta se toteuttaa myös lapsen etua tilanteissa, jossa lapsi syntyy esimerkiksi vakavasti sairaana. Kun vanhempien ei tarvitse huolehtia isyyden tunnustamisprosessista lapsen synnyttyä, voivat vanhemmat keskittää kaikki voimavaransa lapsen hyvinvoinnista huolehtimiseen.

Uudella isyyslailla ei paranneta ainoastaan alaikäisten lasten, vaan myös aikuisikään ehtineiden lasten oikeuksia. Ennen lokakuun ensimmäistä päivää vuonna 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille palautetaan uuden isyyslain voimaantulon myötä kanneoikeus isyyden vahvistamisessa koskevista asioista. Ennen kyseistä päivää syntyneiden lasten kanneoikeus vanheni isyyslain voimaantulon (7.2 §) mukaisen viiden vuoden määräajan vuoksi 1.10.1981.

Kanneoikeuden palautus parantaa lasten yhdenvertaisuutta, kun kanneoikeutta ei enää rajoiteta syntymäajan perusteella, vaan kaikilla lapsilla on yhtäläiset mahdollisuudet isyyskanteen nostamiseen. Kuitenkin, näin vahvistetusta oikeudellisesta isyysuhteesta ei kuitenkaan seuraa automaattista oikeutta periä isää tai isänpuoleista sukua, sillä näitä seikkoja on lainsäätäjän toimesta haluttu rajoittaa yleiseen oikeusvarmuuteen ja omaisuuden suojaan vedoten. Käytännössä perintöoikeus on sama kuin muilla perillisillä, paitsi jos perittävä on kuollut ennen 31.1.2012 (Uusi IsL 67 §). Tätä perintöoikeuden rajoitusta on myös kritisoitu, sillä Suomen perustuslaki kieltää asettamasta ihmisiä eriarvoiseen asemaan syntyperän perusteella. Käytännössä avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten perimisoikeus on tällaisissa tapauksissa heikompi kuin avioliittoon syntyneiden lasten. Omaisuuden suojan periaatteen tulisi myös ehkä mieluummin koskea elossa olevia kuin jo kuolleita. Onkin ristiriitaista, että lainsäätäjä haluaa enemmän suojata mahdollisesti jo jaettu perintöä, kuin rintaperillisen oikeutta saada hänelle kuuluvaa osaa perinnöstä. Lakiin on kuitenkin sisällytetty

kohta, joka mahdollistaa oikeuden perintöön edellä mainitusta huolimatta, mikäli perintöoikeuden rajoitus asettaisi esimerkiksi sisarukset täysin eriarvoiseen asemaan keskenään tai jos perintö on mennyt valtiolle. Lakiin jätetty tulkinnanvaraisuus mahdollistaa tapauskohtaisen arvioinnin tekemisen, joten selkeästi epäoikeudenmukaiset tilanteet voidaan rajoituksesta huolimatta todennäköisesti välttää.

6 POHDINTA

Isyysasiat ovat jokaista ihmistä jollakin tasolla koskettava asia jo siitä syystä, että kaikilla lähtökoh-
teisesti on isä; oli isä sitten biologinen, juridinen taikka sosiaalinen isä. Myös yleissivistyksen nä-
kökulmasta aihe on tärkeä, sillä vaikka isyys olisikin aiheena arkipäiväinen, työni edetessä huoma-
sin, että asiassa kävi ilmi myös monia seikkoja, joita en aikaisemmin ollut tullut ajatelleeksi. Mitä
syvemmin asioihin on päässyt sisälle, sen mielenkiintoisempaa työtä on ollut tehdä.

Oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehdossa on mahdollista toteuttaa työ myös ilman toimek-
siantajaa. Aiheenvalintakenttä on siis laaja ja mahdollisuuksia työn toteuttamiselle on useita. Sopi-
vaa aihetta opinnäytetyölle oli kuitenkin suhteellisen vaikeaa keksiä. Lopulta työni aihe kuitenkin
muodostui eräästä kahvipöydän äärellä käymästani keskustelusta, joka linkittyi vahvasti isyysasi-
oihin. Keskustelun puheenaiheeksi päätyi sattumalta uusi, tietämättäni valmisteilla oleva isyyslaki.
Aihe tuntui heti kehityskelpoiselta ja ajankohtaiselta, etenkin kun lakialoite oli eduskunnassa jo vi-
reillä. Lakimuutokseen oli helppo tarttua, sillä aineistoa varmasti löytyisi runsaasti ja on tärkeää
valita aihe, jota on mielenkiintoista tutkia, ja josta löytyy tarpeeksi kattavasti tietoa.

Prosessin alkuvaiheilla tarkoitukseni oli tutkia isyyslain taustalla olevaa historiaa ja lain yhteis-
kunnallista vaikuttavuutta sekä uuden isyyslain voimaantulon myötä aiheutuvia vaikutuksia erityi-
sesti perheiden näkökulmasta. Oikeuspoliittinen opinnäytetyö muovautui prosessin edetessä kui-
tenkin enemmän lainopillisempaan suuntaan. Lopulliseen opinnäytetyöhön kuitenkin jäi jonkin ver-
ran isyyslain taustalla vaikuttaneita yhteiskunnallisia muutoksia, ja koen, että perheoikeuden histo-
rian tunteminen on syventänyt aiheen kokonaisvaltaista ymmärrystäni. Halusin aluksi myös tutkia
isyysasioita kansainvälisestä näkökulmasta, mutta pian ymmärsin, että aihe olisi todennäköisesti
liian laaja omille aikaresursseilleni. Opinnäytetyössä kansainvälisyyttä on kuitenkin sivuttu kerto-
malla esimerkiksi, miten isyys määräytyy kansainvälisissä tilanteissa. Tästä aiheesta löytyisi var-
masti paljon laajemminkin tutkittavaa, koska isyyslakia ei käsitykseni mukaan ole vielä tutkittu ko-
vinkaan laajasti kansainvälisestä näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista tehdä esimerkiksi vertailevaa
tutkimusta eri maiden oikeuskäytännöistä, jotka koskevat isyyttä tai ylipäätään vanhemmuutta.
Kulttuurit ja uskonnot tuovat varmasti aivan omanlaisensa vaikutteensa eri maiden perhelainsäädäntöön.

Isyyslaissa korostetaan useammassa kohdassa isyyden tunnustamisen merkityksen ja oikeusvaikutusten selvittämistä äidille ja tunnustuksen antavalle miehelle, mutta isyyslaissa ei anneta suoranaisesti vastausta siihen, mitä nämä oikeusvaikutukset ovat. Tämä herätti aluksi mielenkiintoni, ja mietin tästä myös yhtä tutkimuskysymystä työlleni, mutta opinnäytetyön edetessä päätin rajata kysymyksen pois työn pääteemoista, sillä halusin pitää opinnäytetyön pääpainon nimenomaan isyyslaissa. Työn edetessä toki selvisi, mitä seurauksia ja oikeusvaikutuksia isyyden vahvistamisesta aiheutuu. Oikeusvaikutuksista merkittävimpiä ovat esimerkiksi lapsen perintöoikeuteen ja elatusvelvollisuuteen vaikuttavat seikat, ja näistä oikeusvaikutuksista säädetään tarkemmin isyyslain ulkopuolella, esimerkiksi perintökaaressa (40/1965), laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983), sekä laissa lapsen elatuksesta (704/1975). Työn rajauksen kannalta oli mielekästä jättää nämä asiat opinnäytetyön ulkopuolelle, mutta edelleen pidän erikoisena sitä, että nämä oikeusvaikutukset on jätetty isyyslaissa määrittelemättä.

Husa, Mutanen ja Pohjanen (2005, 16–17) opastavat teoksessaan *Kirjoitetaan Juridiikkaa*, että oikeudellisena tutkimusmenetelmänä voidaan yhtä lailla pitää tulkintahermeneutiikkaa, eli tekstianalyysin tekemistä, kuin empiiristäkin tutkimusta. Oikeusnormien tulkinnassa on heidän mukaansa tärkeää löytää käsitteen erilaiset tulkinnat sekä käyttää esittämissään perusteluissa apuna muita oikeuslähteitä. Opinnäytetyöni alkuvaiheilla suunnittelin käyttäväni työssä haastattelua yhtenä tutkimusmenetelmänä. Mikäli opinnäytetyö olisi toteutettu osittain haastattelulla, olisi esimerkiksi isyyden tunnustamisen oikeusvaikutuksista ja muista isyyteen liittyvistä ajankohtaisista asioista voinut saada paljon kokemuseräistä tietoa esimerkiksi kunnan lastenvalvojalta. Lopullisiin tutkimuskysymyksiini päädyttyäni päätin kuitenkin, että haluan toteuttaa tutkimuksen jo olemassa olevaa, kirjoitettua teorian tietoa tutkimalla ja analysoimalla. Omat aikaresurssini opinnäytetyön työstämiseen olivat osittain rajalliset, koska tein opinnäytetyön kirjoittamisen ohella töitä, joten haastattelun pois jättäminen oli myös perusteltua tästä syystä. Näkisin, että ilman haastatteluakin sain työhöni tarpeeksi erilaisia näkökulmia ja empiriaa, ja onnistuin vastaamaan tutkimuskysymyksiini perusteellisesti hyödyntämällä olemassa olevia oikeuslähteitä. Formaalia teorian tietoa löytyi laajasti ja käytännönläheisyyttä on työhön tuotu esimerkiksi oikeuskäytännön kautta.

Oleellisen teorian tiedon löytäminen valtavasta informaatiotulvasta ja aiheen rajaaminen ja sisällön muotoilu olivat mielestäni ehkä vaativimpia osuuksia työprosessissa. Nämä ovat olleet myös ehkä tärkeimpiä työvaiheita oman ammatillisen osaamisen ja kriittisen ajattelun kehittymisen kannalta. Halusin havainnollistaa teoriaa myös kuvioilla ja taulukoilla, jotta tekstin visuaalisuus ja luettavuus paranisi. Kuviot ja taulukot parantavat myös opinnäytetyön luotettavuutta, koska tilastotieto tukee

kirjoitettua teoriaa. Tutkimuksen luotettavuutta parantavaa on myös se, että lähteitä löytyi runsaasti ja niiden hyödyntämisessä on pyritty löytämään vain tutkimuskysymyksien kannalta relevantit asiat. Päälähteinä työssäni ovat lait ja niiden esityöt, jotka ovat jo itsessään varsin luotettavia virallislähteitä.

Ajankäytön hallinta ja motivaation löytäminen olivat haasteita työni etenemiselle. Opinnäytetyö ei pysynyt alun perin asettamassani optimistisessa aikataulussa. Halusin aloittaa opinnäytetyöprosessin vauhdilla ennen opiskelijavaihtoon lähtemistä, ja tarkoitus oli saada työtä edistettyä jo vaihdon aikana. Pikaisesti aloitettu opinnäytetyö ei kuitenkaan ollut alun perin tarpeeksi pitkälle mietitty ja syvällisesti pohdittu, mikä hidasti ja vaikeutti työn etenemistä. Olin pitkään pois Suomesta ja normaaleista opiskelurutiineista, ja arkeen palaaminen oli vaikeaa. Sain opinnäytetyöprosessin uudelleen käyntiin vasta keväällä 2015, kun sain työnantajaltani mahdollisuuden tehdä lyhennettyä työaika. Lopulta prosessi lähti rullaamaan, ja asetetut määräajat helpottivat työn etenemistä. Epäonnistuminen työni aikataulutuksessa harmittaa, mutta olen kuitenkin pyrkinyt ottamaan opikseni virheistä, ja jopa yrittänyt löytää asioista jotakin positiivista. Onnekseni esimerkiksi uusi isyyslaki ehdittiin hyväksyä eduskunnassa pitkäksi venyneen opinnäytetyöprosessini aikana, minkä ansiosta sain käyttööni uuden, valmiin lakitekstin ja hallituksen esityksen, jotka ovat molemmat kiistatta hyvin oleellisia lähteitä opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyö on suurin kirjallinen tuotos, jota olen tähän mennessä elämässäni kirjoittanut. Opinnäytetyön aloittaminen oli vaikeaa ja pelkäsin työn laajuutta. Opinnäytetyötä ei kuitenkaan kannata ajatella mahdottomana tehtävänä, vaikka se siltä tuntui toisinaan, vaan ikään kuin palapelinä, joka ratkaistaan yhdistämällä uutta tietoa jo aikaisemmin oppimaansa pala palalta, kunnes kokonaisuus alkaa rakentua kuin itsestään. Neuvona voisin antaa itselleni, jos tekisin työni uudelleen, että pitäisi uskaltaa pyytää rohkeammin apua, jos työ ei etene syystä tai toisesta, ja lisäksi opinnäytetyön ohjaaja tulisi pitää paremmin työn etenemisestä ajan tasalla. Lisäksi tekisin tarpeeksi syvällisen aiheanalyysin työlle ennen sen aloittamista, jotta suunta olisi selkeämpi. Aikataulutuksen olisin tehnyt myös toisin, ja olisin asettanut itselleni tiukempia määräaikoja, jotta olisin pysynyt aikataulussa. Olisin myös tutustunut opinnäytetyön ohjeisiin huolellisesti ja tutustunut valmiisiin opinnäytetöihin syvällisemmin ennen prosessin aloittamista.

Olen opinnäytetyöprosessin aikana oppinut todella paljon uutta itse aiheesta, lainsäädäntäprosesista ja projektityöskentelystä, mutta myös itsestäni. Omasta mielestäni onnistuin saamaan työstäni

loogisesti etenevän ja sisällöltään mielekkään ja kattavan. Opinnäytetyöprosessin edetessä olen kasvattanut omaa asiantuntijuuttani ja toivon, että olen onnistunut jakamaan sitä myös muille.

Aiheita jatkotutkimuksille on syntynyt työn edetessä jonkin verran, osan niistä olen maininnutkin jo edellä. Voisin tähän lopuksi vielä nostaa esille muutamia aiheita, joita olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Mielestäni oli jännittävää, että uudessa isyyslaissa on vahva painotus nimenomaan lapsen oikeudella tuntea biologiset vanhempansa. Elämme kuitenkin aikaa, jossa hedelmöityshoitojen määrä jatkuvasti yleistyy. NykYTEknikka on mahdollistanut ihmisen saamaan lapsen, jolla ei välttämättä ole omien juridisten vanhempiensa geeniperimää lainkaan. Onko geneettistä sukulaisuutta tai biologista alkuperää pidettävä nykyaikana enää niin merkityksellisenä seikkana? Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla perehtyä tarkemmin hedelmöityshoitoihin ja niihin liittyviin eettisiin ongelmiin, esimerkiksi mahdollisuuden vaikuttaa lapsen perimään esimerkiksi periytyvien sairauksien torjumiseksi.

Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia kuinka esimerkiksi sukupuolen vaihdokset muuttavat perhekäsitteitä tulevaisuudessa. Onko sukupuolensa vaihtanut vanhempi hoitojen jälkeen lapsen isä vai äiti? Voisiko tulevaisuudessa lainsäädäntö mahdollistaa sen, että naisesta mieheksi muutettu voisi olla raskaana ja miehestä naiseksi muutettu voisi siittää kumppaninsa? Sukupuolineutraalista avioliittolaista ja translain mahdollisista muutoksista saisi varmasti myös lisää tutkimuksen aiheita. Translakia voisi esimerkiksi käsitellä ihmisoikeuksien näkökulmasta.

LÄHTEET

Adoptiolaki 20.1.2012/22.

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. Suomen säädöskokoelman sopimussarja, Valtiosopimukset 60/1991.

Eduskunnan kirjasto, 2015. Isyyslain uudistaminen. Viitattu 7.4.2015, <http://lib.eduskunta.fi/Resource.phx/kirjasto/oikeudellinentieto/tietopaketit/isyyslain-uudistaminen.htx#valmistelu>.

Ensi- ja turvakotien liitto, 2015. Mitä tarkoittaa lapsen etu? Viitattu 19.2.2015, http://www.ensija-turvakotienliitto.fi/asiaa_lastensuojelusta/mita_lastensuojelu_on/mita_tarkoittaa_lapsen_etu/.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus 18.5.1990/439. Suomen säädöskokoelman sopimussarja, Valtiosopimukset 19/1990.

Freeman, M. 2007. Article 3. The Best Interests of the Child. Teoksessa M. Verheyde (toim.) A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Gottberg, E. 1995. Perhe, elatus ja sosiaaliturva: Tutkimus yksityisen ja julkisen elatusvastuun rajoista, rakenteesta ja toimivuudesta. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Uusikaupunki: Uudenkaupungin Kirjapaino Oy.

Gottberg, E. 2013. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopisto.

Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 91/2014 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140091.pdf>.

Helin, M. 2011. Arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista. Selvityksiä ja ohjeita 37/2011. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 3.5.2015, http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/372011arviomuistioisyyslainuudistamistareista/Files/OMSO_37_2011_Arviomuistio_isyyslain_uudistamistarpeista.pdf.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2005. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

Isyyslaki 5.9.1975/700. (Kumottu.)

Isyyslaki 13.1.2015/11.

Kangas, U. 2012. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki: Unigrafia.

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Kansalaisaloite eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin suokupuolen vahvistamista koskevan lain muuttamisesta, OM 47/52/2013.

Kirjallinen kysymys 193/2012 vp. Lapsen oikeus biologiseen isään. Viitattu 17.4.2015, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_193+2012.pdf#search=KK%20193%2F2012%20vp.

Kirjallinen kysymys 355/2012 vp. Isyyden tunnustamisen yksinkertaistaminen. Viitattu 17.4.2015, <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=kk+355/2012>.

Kirjallinen kysymys 362/2012 vp. Viranomaistoiminnan tehostaminen isyyttä tunnustettaessa. Viitattu 17.4.2015, <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=kk+362/2012>.

KKO 1.3.2000 T 316, Finlex.

KKO 11.9.2000 T 1887, Finlex.

KKO 1.3.2002 T 593, Finlex.

KKO 30.1.2012 T 158, Finlex.

KKO 19.3.2014 T 603, Finlex.

Konsulipalvelulaki 22.4.1999/498.

Kurttila, T. & Helander, M. 2014. Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle isyyslain uudistamisesta. Viitattu 23.3.2015, <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/lausunnot-2/lausunnot-2014/lapsiasiavaltuutetun-lausunto-eduskunnan-lakivaliokunnalle-isyyslain-uudistamisesta/>.

Lakialoite 39/2012 vp. Laki isyyslain voimaannpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentin kumoamisesta. Viitattu 8.4.2015, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_39_2012_p.shtml.

Lakialoite 51/2009 vp. Laki isyyslain 22 ja 34 §:n muuttamisesta. Viitattu 3.2.2015, [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=utpla&\\${BASE}=fak-tautpla&\\${THWIDS}=0.52/1427130172_53271&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=utpla&${BASE}=fak-tautpla&${THWIDS}=0.52/1427130172_53271&${TRIPPIFE}=PDF.pdf).

Laki eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista 5.9.1975/702. (kumottu).

Laki hedelmöityshoidoista 22.12.2006/1237.

Laki isyyslain voimaannpanosta 5.9.1975/701. (Kumottu.)

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 3.6.2005/378.

Laki pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta 16.5.1980/352.

Laki rekisteröidystä parisuhteesta 9.11.2001/950.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/427.

Lastensuojelun keskusliitto. 2014. Lastensuojelun Keskusliiton lausunto oikeusministeriölle isyyslain uudistamista koskevasta työryhmämietinnöstä (56/2013). Viitattu 30.3.2015, http://www.lskl.fi/vaikuttaa/lausunnot/2014/isyyslainsaadantouudistuksen_lahtokohdaksi_otettava_todellisten_sukulaissuhteiden_selvittaminen.3254.news.

Isyyslain uudistaminen. Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013. Isyyslain uudistamistyöryhmä. 2013. Helsinki: Oikeusministeriö. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1384174166812/Files/OMML_56_2013_Isyyslain_uudistam_178_s.pdf.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL). 2014. Kannanotot ja lausunnot. Uusi isyyslaki helpottaa isyyden tunnustamista avoliitossa. Viitattu 20.4.2015, http://www.mll.fi/medialle/kannanotot_ja_lausunnot/?x41070=22387439.

Nieminen, L. 2013. Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki: Talentum.

Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) 2011. Näyn ja kuulun – Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lastenkeskus Oy.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeus.fi. 2015. Rekisteröity parisuhde. Osapuolten oikeudet ja velvollisuudet. Viitattu 20.4.2015, <http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/rekisteroituy parisuhde/osapuoltenoikeudetjavelvollisuudet.html>.

Oikeusministeriö. 2015. Isyyslain uudistaminen. Viitattu 7.4.2014, <http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-ja/isyyslainuudistaminen.html>.

Peltonen, R. & Timonen, P. 2013. Kuinka paljon lapsen etu ja oikeudet painavat uudessa adoptio-laissa? Teoksessa P. Timonen (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Perintökaari 5.2.1965/40.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Hallituksen julkaisusarja 1/2011. Valtioneuvoston kanslia. 2011. Viitattu 9.5.2015, http://vm.fi/documents/10616/622966/H0111_P%C3%A4%C3%A4ministeri+Jyrki+Kataisen+hallituksen+ohjelma.pdf/a49b3eb5-9e98-44c6-bd92-b054bea36f61?version=1.0.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen virallinen tilasto. 2010. Perheet. Liitetaulukko 1. Perheet tyypeittäin 1950–2010. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 10.5.2015, http://www.stat.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tau_001_fi.html.

Suomen virallinen tilasto. 2014a. Lapsen elatus ja huolto 2013. Tilastoraportti 10/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.5.2015, http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116177/Tr10_14.pdf?sequence=3.

Suomen virallinen tilasto. 2014b. Perheet. Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2014. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 29.5.2015, http://tilastokeskus.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_003_fi.html.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2015. Isyyden selvittäminen oikeusgeneettisellä tutkimuksella. Viitattu 4.5.2015, <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/isyyden-selvittaminen-oikeusgeneettisella-tutkimuksella>.

Unicef. 2015. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 23.2.2015,

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>.

Uotila, K. 2009. Isille oikeutta lakialoitteella. Viitattu 3.5.2015,
<http://www.kariuotila.fi/blogi/?k=isyyslaki>.

Väestöliitto. 2015. Lapsen etu. Viitattu 19.2.2015, http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_pari-suhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/lapsen_etu/.